

Vilniaus universitetas  
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS  
MAGISTRO PROGRAMA

**ENRIKA GECAITĖ**  
II kurso studentė

**BALTARUSIJOS REŽIMO INSTRUMENTALIZUOTOS MIGRACIJOS  
POVEIKIS LIETUVAI**

**MAGISTRO DARBAS**

Darbo vadovė: Lekt. Dr. Erika Leonaitė

Vilnius, 2023

**Magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:**

.....  
.....  
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

**Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:**

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

**Magistro darbo recenzentas/ė:**

.....

(v., pavardė)

**Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:**

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

*Pildo baigiamojo magistro darbo autorius*

Enrika Gecaitė

(magistro darbo autoriaus vardas, pavardė)

Baltarusijos režimo instrumentalizuotos migracijos poveikis Lietuvai

(magistro darbo pavadinimas lietuvių kalba)

The Instrumentalisation of Migration of the Belarusian Regime and its Impact on Lithuania

(magistro darbo pavadinimas anglų kalba)

**Patvirtinu, kad baigiamasis magistro darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas nei jo dalis nebuvo panaudota kitoje aukštojoje mokykloje Lietuvoje ir užsienyje.**

(magistro darbo autoriaus parašas)

*Pildo baigiamojo bakalauro / magistro darbo vadovas*

**Baigiamąjį magistro darbą ginti**

(įrašyti *leidžiu* arba *neleidžiu*)

(data)

(baigiamojo magistro darbo vadovo parašas)

## BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

***Gecaitė E. Baltarusijos režimo instrumentalizuotos migracijos poveikis Lietuvai:*** Politikos mokslų specialybės, magistro darbas/ VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė E. Leonaitė. – V., 2023. – 54 p.

***Reikšminiai žodžiai:*** instrumentalizuota migracija, nereguliarūs migrantai, hibridinės grėsmės, poveikis Lietuvai, pažeidžiamumai, Baltarusijos režimas.

Šis darbas skirtas 2021 m. vasarą prasidėjusiai Baltarusijos režimo instrumentalizuotos migracijos atvejui nagrinėti. Baltarusija siuntė migrantus į kaimynines, rytines Europos Sąjungos šalis, tarp jų ir Lietuvą, siekdama migrantų buvimu pasienyje daryti spaudimą šalims. Pirmiausia pristatoma hibridinių grėsmių samprata ir akademinėje literatūroje aptinkama problematika. Vėliau pateikiamas konceptualus hibridinių grėsmių modelis, o jį adaptuojant analizei, nustatomos pagrindinės sritys ir aspektai, kurie buvo paveikiausi instrumentalizuotos migracijos Lietuvoje atveju.

# TURINYS

<b>SUMMARY</b> .....	<b>6</b>
<b>ĮVADAS</b> .....	<b>8</b>
<b>1. HIBRIDINIŲ GRĖSMIŲ KONCEPTUALIZAVIMAS</b> .....	<b>14</b>
1.1 HIBRIDINIŲ GRĖSMIŲ SAMPRATOS PROBLEMATIKA .....	14
1.2 INSTRUMENTALIZUOTA MIGRACIJA, KAIP HIBRIDINĖ GRĖSMĖ .....	18
<b>2. MIGRACIJOS KRIZĖS KONTEKSTAS IR BALTARUSIJOS VAIDMUO</b> .....	<b>21</b>
<b>3. TYRIMO METODOLOGIJA</b> .....	<b>24</b>
3.1 TYRIMO PAGRINDAS PAGAL KONCEPTUALŲ HIBRIDINIŲ GRĖSMIŲ MODELĮ.....	24
3.2 HIBRIDINIŲ GRĖSMIŲ TYRIMŲ ANALITINĖ STRUKTŪRA IR ELEMENTAI.....	25
<b>4. INSTRUMENTALIZUOTOS MIGRACIJOS PAVEIKTOS SRITYS LIETUVOJE</b> .....	<b>28</b>
4.1 TEISINĖ SRITIS .....	28
4.2 ADMINISTRACINĖ SRITIS .....	34
4.3 INFORMACINĖ SRITIS.....	37
<b>IŠVADOS</b> .....	<b>43</b>
REKOMENDACIJOS .....	44
<b>LITERATŪROS SĄRAŠAS</b> .....	<b>46</b>
<b>PRIEDAI</b> .....	<b>52</b>

## SUMMARY

In the summer of 2021, the Belarusian authorities started operations aimed at the Eastern countries of the European Union (EU). When thousands of migrants, mainly from the Middle East and North Africa, were transferred through Belarus to Lithuania, Latvia, and Poland, the borders between Belarus and these three countries became a front line. This final master's thesis is devoted to analyzing the case of migration instrumentalized by the Belarusian regime. It sent migrants to neighbor countries, including Lithuania, and their presence at the border was aimed to exert political and reputational pressure.

This work is relevant because the territory of Lithuania is in the neighborhood of aggressive Belarus, whose regime has been under the influence of Russia for many years. It is not uncommon that various foreign policy actions are coordinated with Russia to ensure that they meet its interests. For this reason, it can be assumed that Belarus acts as a proxy of Russian policy, especially when assessing the policy toward the EU. And Belarus itself has recently acquired more and more features of totalitarianism and is named as a country that poses a threat to Lithuania's national security.

This work aims to find out how instrumentalized migration is used for influence operations, specifically in the case of Belarus-Lithuania and based on the concept of hybrid threats, to reveal the areas affected by instrumentalized migration in Lithuania and to provide insights aimed at improving the state's ability to deal with instrumentalized migration as a hybrid threat. To achieve the aim, first of all, the theoretical part is presented, which is dedicated to the conceptualization of hybrid threats as a concept, and also great attention is paid to the issue of hybrid threats and the ongoing debate in the scientific field. Academics have discussed hybrid threats for a long time, and after the annexation of Crimea in 2014, it has become one of the main objects of debate in the international relations discipline. Although there is a consensus that the challenges posed by hybrid threats are one of the most important issues on the security agenda, there is still a debate about what and why we are considering hybrid threats, and what crosses this line and falls into the category of hybrid warfare.

In 2021 after the flow of migrants trying to get from Belarus to Lithuania increased in June, various measures were soon taken to control the unprecedented situation in the country - a state of emergency was introduced, numerous state border guard services, public security services, police, and military forces were deployed at the border. In August of 2021, the pushback of migrants trying to cross the border illegally from Belarus began, and the installation of a physical barrier began too. From the very beginning, the situation was taken seriously, and with the help of various measures, EU assistance, and the adoption of changes in Lithuanian legislation, migration flows were largely controlled, however, the crisis highlighted the country's vulnerabilities. To find out which areas of Lithuania were most affected by the migration crisis, in the practical part of this work, a qualitative

analysis of sources was performed and the summarized results of the study were presented.

The study results show that the migration crisis, which started in the summer of 2021, affected five areas in Lithuania; three experienced the primary impact of the crisis, and two experienced the secondary impact. The main goal of instrumentalized migration by the Belarusian regime was to discredit the liberal democratic order. The legal field was the most affected when Lithuania faced a huge flow of illegal migration. It is worth noting that the impact of the crisis is still felt in this area. Belarus targeted the Eastern EU states by taking advantage of their obligations under international law. By targeting the promoted humanitarian values, an attempt was made to create a humanitarian crisis by portraying states, including Lithuania, as not fulfilling their obligations to human rights.

## IVADAS

Pastaruoju metu susiduriama su daugybe tarptautinę saugumo aplinką destabilizuojančių įvykių – Rusijos vykdomas karas Ukrainoje, tebesitęsiantys konfliktai Artimųjų Rytų regione, auganti Kinijos įtaka. Dar didesnės įtampos šiuo atveju kyla dėl plataus įvairių nekonvencinių priemonių panaudojimo konfliktuose, todėl netrunka juos įvardyti „hibridiniais“. Diskusijos apie konfliktų hibridiškumą itin suaktyvėjo po to, kai 2014 m. Rusija aneksavo Krymą. Agresorė pradėta vadinti šalimi, kuri naudojasi hibridinio karo strategija. Hibridinio karo sampratos tema tapo svarbi ne tik karo strategams, ji pateko ir į platesnę politikos sritį, kaip svarbus saugumo iššūkis Vakarams. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos hibridinis karas nėra naujas reiškinys – terminas apibrėžia veiksmus, kai taikomos tiek konvencinės, tiek neregulios priemonės, apimančios valstybinius ir nevalstybinius veikėjus, siekiant tam tikrų politinių tikslų<sup>1</sup>. Diskusijos apie nekonvencinių priemonių naudojimą valstybės tikslams siekia dar laikus prieš Kristų – apie tai kalbėjo tokie karybos mąstytojai kaip Tukididas ar Carlas von Clausewitzas, taip pat partizaninio karo koncepciją plėtoję „praktikai“ – Leninas ar Mao Dzedongas<sup>2</sup>, taigi debatai dėl hibridinio karo konceptualizavimo nėra nauji.

Vienu iš šiuolaikinės hibridinio karo koncepcijos pradininkų Frank Hoffman pabrėžė, kad hibridiniai karai gali būti vykdomi tiek valstybinių, tiek nevalstybinių veikėjų ir apima daugybę skirtingų karo būdų, įskaitant konvencinius pajėgumus, asimetrinius veiksmus ir junginius, teroristinius aktus, įskaitant nediskriminuojantį smurtą ir prievartą, taip pat kriminalinius veiksmus<sup>3</sup>. Kiek vėliau F. Hoffman praplėtė šį apibrėžimą pridėdamas, kad hibridinis karas pasižymi priešininko gebėjimu visas išvardytas priemones panaudoti tuo pačiu metu, siekiant tam tikro politinio tikslo<sup>4</sup>. J. Wither nurodo, kad žvelgiant iš istorinės perspektyvos hibridinis karas apibrėžia veiksmus, kai taikomos tiek konvencinės, tiek neregulios priemonės, apimančios valstybinius ir nevalstybinius veikėjus, siekiant tam tikrų politinių tikslų. Tačiau atkreipiamas dėmesys, kad hibridinio karo sąvoka yra kintanti – nuo 2014 m. Rusijai įsiveržus į Krymą, hibridinio karo terminas tapo patogiausiu būdu apibūdinti Rusijos taikomas priemones ir metodus, kai taikomas ne tik tradicinis konvencinių ir nereguliarių priemonių derinys, bet ir politinių protestų palaikymas ir finansavimas, ekonominis spaudimas, kibernetinės operacijos ir ypač intensyvi dezinformacijos kampanija<sup>5</sup>. Straipsnyje iškeliami hibridinio karo sampratos problematikos – plečiant apibrėžimą blunka riba tarp karo ir

<sup>1</sup> James K. Wither, „Making Sense of Hybrid Warfare“ *Connections* 15, no. 2 (2016): 73–87.

<sup>2</sup> Eitvydas Bajarūnas ir Vytautas Keršanskas, „Hibridinės grėsmės: turinio, keliamų iššūkių ir priemonių įveikti jas analizė“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* (2018), 127–72, <https://doi.org/10.47459/lmsa.2018.16.5>.

<sup>3</sup> Frank G Hoffman, „Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars“ (Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007), 17-61.

<sup>4</sup> Frank Hoffman, „On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats“, *War on the Rocks*, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>.

<sup>5</sup> Wither, „Making Sense of Hybrid Warfare“, 73-87.



taikos, hibridinis karas gali tapti pernelyg viską apimančiu, o hibridinį karą apibrėžus per siaurai, gali būti nesuvokiama didelė dalis netradicinių karo metodų. Visgi pats J. Wither daro išvadą, kad hibridinis karas nekeičia karo pobūdžio apskritai, o smurtas išlieka hibridinio karo, kaip ir bet kurios karo formos, pagrindu.

Dėl itin plačios hibridinio karo apibrėžimo sampratos, palaipsniui išaugo poreikis siauresniam, labiau koncentruotam terminui, todėl mokslinėje literatūroje daug kur galima aptikti „hibridinių grėsmių“ sąvoką, kuri nėra tapati hibridinio karo konceptui, nes neapima karui svarbiausio smurto elemento. Hibridinėmis grėsmėmis įvardijami priešiško valstybinių ir nevalstybinių veikėjų kuriais siekiama daryti įtaką valstybės ar instituciniu lygmeniu. Tokie veiksmai dažniausiai vykdomi juos koordinuojant, sinchronizuojant ir sąmoningai nukreipiant į valstybių ar institucijų pažeidžiamumus. Kaip nurodo Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis kompetencijos centras, veiksmai gali būti vykdomi daugybėje įvairių sričių: politinėje, ekonominėje, karinėje, civilinėje ar informacinėje<sup>6</sup>. Terminas „hibridinės grėsmės“ tapo metafora, kuri išryškina besikeičiančios globalios aplinkos sudėtingumą ir dilemas – tai nuoroda į daugybę tarpusavyje susijusių iššūkių (pvz., etniniai konfliktai, terorizmas, migracija, silpnos institucijos), kurie pasižymi dalyvaujančių veikėjų įvairove (reguliaros ir nereguliaros pajėgos, nusikalstamos grupuotės) ir tiek konvencinių, tiek nekonvencinių priemonių pasitelkimu<sup>7</sup>. Aktyviai kintanti saugumo aplinkos dinamika įgalina veikėjus nusitaikyti į valstybių pažeidžiamumus pasitelkiant naujus įrankius, koncepcijas, technologijas – visa tai padidina hibridinių grėsmių veiksmingumą siekiant strateginių, visa apimančių tikslų, tokių kaip pakirsti visuomenės pasitikėjimą demokratinėmis institucijomis, mesti iššūkį demokratinių visuomenių vertybėms, įgyti geopolitinę įtaką ir galią<sup>8</sup>.

Su hibridinėmis grėsmėmis glaudžiai siejamos įtakos operacijos. Hibridinės grėsmės, dažnai prilyginamos priešiškos kibernetinėms atakoms, dezinformacijos kampanijoms, augančiam ekstremizmui ir pan., vis dėlto į tai tenka žvelgti plačiau. Galimai mažiau matoma, bet itin žalinga hibridinių grėsmių dimensija pasireiškia įtakos operacijų forma, kurios gali trukdyti siekti valstybių užsienio politikos tikslų, o kartais – trikdyti viešojo ir privataus sektorių veiklos tęstinumą<sup>9</sup>. Įtakos operacijos gali būti susijusios su daugybe valstybės sričių ir vertinant strategiškai, jos gali būti itin klastingos bei turėti destruktivų poveikį. Vykdam įtakos operacijas, aktoriai pasitelkia įvairią veiklą, kuria norima paveikti auditoriją ar situaciją, siekiant konkretaus tikslo<sup>10</sup>. Įtakos operacijos apima

---

<sup>6</sup> The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, „Hybrid Threats as a Concept“, Hybrid CoE, žiūrėta 2023 m. gegužės 15 d. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>

<sup>7</sup> European Parliament, „Understanding Hybrid Threats“ (2015).

<sup>8</sup> Georgios Giannopoulos ir Hanna Smith, „*The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model*“ (Ispra: European Commission, 2020), 4.

<sup>9</sup> Rita Costa, „Hybrid Threats in the Context of European Security“, 2021.

<sup>10</sup> Alicia Wanless, „What’s Working and What Isn’t in Researching Influence Operations?“, Lawfare, 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lawfareblog.com/whats-working-and-what-isnt-researching-influence-operations>.

tokius dalykus kaip dezinformacija, propagandos akcijos, kišimasis į rinkimus, kibernetinės operacijos ar kitų formų psichologinis spaudimas. Tai tarsi tam tikra strateginės komunikacijos rūšis, pasitelkiama konkrečių tikslinių auditorijų suvokimui ar elgesiui formuoti, taip pat pasitelkiama kaip įrankis palankiai darbotvarkei nustatyti, sukurti palankią sau aplinką ar, galiausiai, diskredituoti oponentą.

2021 m. vasarą Baltarusijos valdžia pradėjo operacijas nukreiptas į rytines Europos Sąjungos (ES) šalis. Sienos tarp Baltarusijos ir Lietuvos, Latvijos bei Lenkijos tapo tam tikra ES fronto linija kai tūkstančiai migrantų, daugiausia iš Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos, per Baltarusiją buvo perkeliama į šias tris ES šalis. Pastarosios itin aktyviai pasisakė prieš Baltarusijos lyderio Aliksandro Lukašenkos režimą, 2020 m. rugpjūtį suklastotus prezidento rinkimus, šalyje aktyviai pažeidžiamas žmogaus teises. Reaguodama į įvykius Baltarusijoje ES įvedė ir palaipsniui plėtė sankcijas<sup>11</sup>. Lukašenkos atsakas į tai – dirbtinai sukelta migracijos krizė, migrantų srauto nukreipimas į Rytines ES šalis ir spaudimas prie ES išorės sienos. Organizuojant nelegalią migraciją, dalyvavo tiek Baltarusijos valstybės institucijos, tiek finansine nauda suinteresuotas turizmo sektorius – sukurtos tokios sąlygos, kad Irako ir kitų Vidurio Rytų valstybių piliečiams keliauti į ES per Baltarusiją tapo paprasta, o Baltarusijos pasieniečiai tapo tiesioginiais režimo sprendimų įgyvendintojais<sup>12</sup>. Situacija iš dalies kiek primena 2015-2016 m. kai Rusija vykdė organizuotus veiksmus ir migrantų srautus nukreipė į Suomiją. Toks migracijos įginklinimas laikomas hibridinio karo forma, kuria siekiama destabilizuoti ES ir NATO rytines sienas, kelti įtampą tarp sąjungininkų<sup>13</sup>. Buvęs NATO pajėgų vadas Europoje Philip Breedlove yra sakęs, kad Rusija sąmoningai įginklina migraciją iš Sirijos taip siekiant paralyžiuoti Europos struktūras<sup>14</sup>. Masinė migracija, nukreipta į ES Rytines šalis tapo įrankiu, naudojamu ne tik kariniams, bet ir politiniams tikslams pasiekti, o susiklosčiusi situacija kelia nemenką iššūkį tarptautinei teisinei tvarkai. Šalys, tarp jų ir Lietuva, siekdamos apsaugoti savo nacionalinį saugumą ėmėsi įvairių priemonių kovai su neteisėta migracija, o tai dažnai buvo nesuderinama su migrantų žmogaus teisių apsauga.

Baltarusijos inicijuotos operacijos, dėl savo daugiasluoksniškumo iškart buvo suprastos kaip kur kas sudėtingesnis procesas nei įprastas konfliktas ar priešiška nusiteikusios šalies grasinimai. Neilgai trukus Baltarusijos veiksmai, tiek valdžios atstovų, tiek politologų ar žiniasklaidos, pradėti įvardyti hibridiniu karu. Vis dėlto čia susiduriama su viena iš problemų – F. Hoffman ir daugelis kitų

<sup>11</sup> „Chronologija. ES ribojamosios priemonės Baltarusijai“, Europos Vadovų Taryba, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/>

<sup>12</sup> Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo departamentas, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2022“, 25-29

<sup>13</sup> Samantha de BERN, „Belarus is New Weapon in Putin’s Hybrid Warfare Arsenal“, Chatham House, 2021 m. rugpjūčio 18 d., <https://www.chathamhouse.org/2021/08/belarus-new-weapon-putins-hybrid-warfare-arsenal>

<sup>14</sup> Hans Schoemaker, „Allegations of Russian Weaponized Migration Against the EU“, Militaire Spectator, 2019 m. liepos 26 d., <https://www.militairespectator.nl/thema/internationale-veiligheidspolitiek/artikel/allegations-russian-weaponized-migration-against-eu>

mokslininkų analizavusių hibridinio karo koncepciją pabrėždavo, kad tai apima ir konvencines karo priemones, smurtą kaip hibridinio karo komponentus, tačiau 2021 m. Baltarusijos režimo sukurtoje situacijoje šių komponentų nebuvo. Iš dalies šios problemos esmę pabandė išspręsti Sean Monaghan. Anot jo, hibridinis karas ir hibridinės grėsmės, yra glaudžiai susiję, tačiau du, skirtingas reikšmes turintys dalykai ir konceptualiai juos atskiria, nurodydamas, kad terminas *hibridinis karas* apibūdina karo pobūdžio pasikeitimą – tai sukelia vis sudėtingėjantys konfliktai, kai priešininkai derina karines ir nekarines priemones, bandydami neutralizuoti įprastą karinę jėgą, o *hibridinės grėsmės* kyla iš nesmurtinės revizionistinės strategijos – tai kelių dviprasmiškų priemonių taikymas, išnaudojant visuomenės pažeidžiamumus, taip palaipsniui siekiant įgyvendinti užsibrėžtus tikslus ir išvengti ryžtingų atsakomųjų priemonių, įskaitant ir karinės jėgos panaudojimą<sup>15</sup>.

Remiantis hibridinių grėsmių samprata, matyti, kad Baltarusijos sukelta migracijos krizė patenka būtent į hibridinių grėsmių kategoriją, kadangi šiuo atveju nėra fiksuotas ginkluotųjų pajėgų dalyvavimas ar smurtinių priemonių pasitelkimas. Tuo pat metu, šią migracijos krizę, atsižvelgiant į destruktivumo apsektą, numanomas Baltarusijos režimo tikslus ir agresorės siekį disponuoti galia, galima įvardyti kaip įtakos operaciją, laikantis, kad pastaroji yra dar viena iš keleto hibridinių grėsmių dimensijų<sup>16</sup>. Baltarusijos režimo sukelta migracijos krizė tapo palankia terpe kurti prokremliškos propagandos naratyvus ir skatinti visuomenės poliarizaciją rytinėse ES šalyse, kurios tiesiogiai susidūrė su migrantų srautu. Taigi Baltarusija pasitelkusi instrumentalizuotą migraciją, išnaudodama demokratijos atvirumą ir pagrindines vertybes tokias, kaip žodžio laisvė ar žmogaus teisės siekė kelti chaosą šalyse, kurti nestabilumą, skaldyti visuomenę ir diskredituoti liberaliosios demokratijos tvarką – daryti įtaką tiek politiniams veikėjams, tiek visuomenei.

Šio darbo **aktualumą** lemia tai, kad Lietuvos teritorija – agresyvos Baltarusijos kaimynystėje, kurios režimas jau ne vienerius metus veikiamas Rusijos. Neretai su Rusija derinami įvairūs užsienio politika veiksmai, siekiant, kad šie, atitiktų jos interesus. Dėl šios priežasties galima manyti, kad Baltarusija veikia kaip Rusijos politikos atstovė (angl. *proxy*), ypač vertinant vykdomą politiką ES atžvilgiu. Baltarusija įvardijama kaip šalis, kelianti grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, o pastaruoju metu ji įgyja ir vis daugiau totalitarizmo bruožų. Keičiantis geopolitinei dinamikai autoritarinės šalys atliepia tai keisdamos ir tobulindamos savo veikimo strategijas – aktyviau išnaudojama daugiau erdvių, tokių kaip informacijos sklaidos kanalai, politinė taikinių sistema. Baltarusijos režimo sukurta migrantų krizė parodė, kad bet kuri ES valstybė, esanti greta autoritarinių režimų, gali būti paveikta į jas nukreiptų įtakos operacijų – Lietuva šiuo atveju nėra išimtis. Kiekviena valstybė turi skirtingų lygių kultūrinius, ekonominius, karinius, politinius pažeidžiamumus, todėl nėra

<sup>15</sup> Sean Monghan, „Countering Hybrid Warfare: So What for the Future Joint Force?“, *Prism* 8, no. 2 (2019): 82–99.

<sup>16</sup> Mikael Weissmann et al., *Hybrid Warfare: Security and Asymmetric Conflict in International Relations*, (London: I.B. Tauris, 2021), 63-67.

vieno tikslo modelio, kuris padėtų tinkamai pasiruošti ir operatyviai atsakyti į sparčiai kintančias hibridines grėsmes bei pasitelkiamas įtakos operacijas. Lietuvos atveju svarbu analizuoti, kokius pažeidžiamumus atskleidė Baltarusijos režimo sukelta migracijos krizė, nes politikos formuotojams vis dar trūksta informacijos ir patikimų įrankių, kurie padėtų spręsti hibridinių grėsmių keliamas problemas bei priimti konkrečiais įrodymais, argumentais pagrįstus sprendimus. Tuo metu informacijos trūksta ir Lietuvos gyventojams, o pagrindinė dėl to kylanti problema yra ta, kad piliečiams neturintiems pakankamai žinių, sudėtinga atpažinti hibridinius veiksmus, todėl gyventojai gali būti išnaudojami priešišku valstybių hibridinių veiksmų scheme. Taigi norint didinti šalies atsparumą, būtina didinti visų Lietuvos piliečių žinias apie hibridines grėsmes<sup>17</sup>.

Lietuvai susidūrus su neteisėtos migracijos krize, sukurta Atsparumo hibridinėms grėsmėms grupė, kurios tikslas identifikuoti hibridines grėsmes krašto apsaugos sistemoje ir didinti visuomenės atsparumą. Krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas taip pateikė 2021-2024 m. gaires, kuriose kalbama apie hibridines grėsmes ir jų užkardymą<sup>18</sup>. Nors bendrai apie hibridines grėsmes pastaruoju metu itin plačiai kalba tiek valstybės institucijos, tiek mokslininkai, Baltarusijos režimo taikyta instrumentalizuota migracija kaip įtakos operacijų įrankis Lietuvoje išsamiai išnagrinėtas nėra. Pavyzdžiui, kaimyninėje Lenkijoje, šiai temai skiriama daugiau dėmesio. Kai kurie tyrėjai instrumentalizuotą migracijos krizę analizuoja kaip hibridinės grėsmės apraišką, daug dėmesio skiriant, kaip Baltarusija, pasitelkusi neteisėtą migraciją išnaudojo Lenkijos tarptautinės teisės įsipareigojimus (angl. *lawfare*)<sup>19</sup>. Tuo metu lietuvių kalba galima rasti darbų, susijusių su migrantų krizės valdymo priemonėmis, apie kariuomenės ir valstybės sienos apsaugos tarnybos vaidmenį valdant krizę, tarpinstitucinę komunikaciją ir atsaką. Vis dėlto išsami analizė, kuri kompleksiskai įvertintų, kokias sritis Lietuvoje labiausiai paveikė instrumentalizuota migracija ir kokius pažeidžiamumus ji išryškino, nėra atlikta.

Šio darbo **objektas** – 2021 m. Baltarusijos režimo sukelta neteisėtos migracijos krizė prie Lietuvos rytinės sienos. Pagrindinis darbo **tikslas** – išsiaiškinti, kaip instrumentalizuota migracija panaudojama įtakos operacijoms, konkrečiai Baltarusijos-Lietuvos atveju ir remiantis hibridinių grėsmių samprata, atskleisti instrumentalizuotos migracijos paveiktas sritis Lietuvoje bei pateikti įžvalgas skirtas pagerinti valstybės gebėjimą susidoroti su instrumentalizuota migracija, kaip hibridine grėsme. Norint pasiekti šį tikslą, keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) Konceptualizuoti sąvoką „hibridinė grėsmė“;

<sup>17</sup> „Atsparumas hibridinėms grėsmėms“, Lietuvos Respublikos Krašto Apsaugos Ministerija, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://kam.lt/atsparumas-hibridinems-gresmems/>

<sup>18</sup> Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Krašto apsaugos ministro 2021-2024 m. gairės“, (2021), 18-19

<sup>19</sup> Piotr Lubinski, „Hybrid Warfare or Hybrid Threat – The Weaponization of Migration as an Example of the Use of Lawfare – Case Study of Poland“, *Polish Political Science Yearbook*, 51. (2022), 43-55, <https://doi.org/10.15804/ppsy202208>

- 2) Remiantis teoriniu pagrindu pagrįsti Baltarusijos režimo instrumentalizuotą migraciją kaip hibridinę grėsmę Lietuvai;
- 3) Identifikuoti instrumentalizuotos migracijos, kaip hibridinės grėsmės įrankio poveikį įvairioms Lietuvos sritims ir pažeidžiamumų išryškinti;
- 4) Remiantis analize, pateikti įžvalgas ir pasiūlymus Lietuvos valstybės institucijoms dėl instrumentalizuotos migracijos poveikio pažeidžiamoms sritims švelninimo;

**Darbe taikomi tyrimo metodai.** Teorinėje šio darbo dalyje naudojamos mokslinės literatūros analizės metodai. Baigiamojo darbo tyrimui pasirinkta taikyti kokybinės turinio analizės metodą. Kompiuterinės kokybinių duomenų kodavimo programos „MAXQDA“ pagalba analizuoti skirtingi tiek struktūra, tiek turiniu šaltiniai: įvairių organizacijų stebėsenos ataskaitos, žiniasklaidos monitoringo ir nuostatų tyrimų rezultatai, pranešimai spaudoje, teminiai tyrimai. Atlikus analizę išskirtos pagrindinės sritys, kurias Lietuvoje paveikė Baltarusijos režimo instrumentalizuota migracija.

**Darbo struktūra.** Baigiamąjį magistro darbą sudaro 4 pagrindinės dalys. Pirmoji dalis skirta hibridinių grėsmių kaip sąvokos konceptualizavimui, taip pat didelis dėmesys skiriamas hibridinių grėsmių problematikai ir moksliniame lauke tebevykstančiai diskusijai, kas laikytina hibridinėmis grėsmėmis ir kur brėžiamos jų ribos. Antroji dalis skirta 2021 m. birželį Lietuvoje prasidėjusios migracijos krizės kontekstui ir Baltarusijos režimo vaidmens migracijos instrumentlizavimo procese pristatymui. Trečiojoje dalyje pristatoma tyrimo metodologija bei ją pagrindžiantis konceptualus hibridinių grėsmių modelis. Taip pat pagrindinių tyrimo elementų, tyrimo instrumento aprašymas. Ketvirtoje dalyje, pateikiami atlikto tyrimo rezultatai ir išsami instrumentalizuotos migracijos paveiktų sričių Lietuvoje analizė.

# 1. HIBRIDINIŲ GRĖSMIŲ KONCEPTUALIZAVIMAS

## 1.1 Hibridinių grėsmių sampratos problematika

Terminas „hibridinės grėsmės“ yra problemiškas. Iki pat šiol mokslininkai neranda bendro sutarimo dėl jo apibrėžimo, o vartojimas kelia įvairių ginčų. „Daugelis mokslininkų ir analitikų ginčija *hibridinės* etiketės naudingumą, kritikuodami ją kaip perteikiančią mažai naujo, netikslią ar visiškai klaidinančią“<sup>20</sup>. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kiek daug dėmesio pastaruoju metu tam skiria įvairūs ekspertai, mokslininkai, o taip pat ir tarptautinės organizacijos tokios kaip NATO ar ES, egzistuoja tarsi bendras sutarimas, kad hibridinių grėsmių keliami iššūkiai yra itin svarbus saugumo darbotvarkės klausimas visame pasaulyje. Grėsmių nacionaliniam saugumui laukas išsiplėtė ir įžengė į tam tikrą pilkąją zoną – erdvę tarp karo ir taikos. Tai nurodo pati termino „hibridinis“ prasmė, nes termino apibrėžimas siejamas su „konvencinio ir nekonvencinio karo samplaika, kai priešiškas veikėjas išnaudoja neryškią skirtį tarp taikos ir karo“<sup>21</sup>. Vis dėlto didžiausi nesusipratimai kyla vartojant frazes „hibridinės grėsmės“ ir „hibridinis karas“ kaip sinonimus.

NATO galėtų būti vienu iš tokios painiavos pavyzdžių, nes kalbėdami apie atsaką į hibridines grėsmes<sup>22</sup>, terminus „grėsmės“ ir „karas“ jie vartoja pakaitomis – kaip sinonimus. NATO puslapyje nurodoma: „Hibridiniai karo metodai, tokie kaip propaganda, apgaulė, sabotžas ir kitos nekarinės taktikos, jau seniai buvo naudojami destabilizuoti priešininkus“, taip pat teigiama, kad „NATO yra pasirengusi padėti bet kuriai sąjungininkei kovoti su hibridinėmis grėsmėmis, numatant tai kaip kolektyvinės gynybos dalį. Aljansas parengė strategiją dėl savo vaidmens kovojant su hibridiniu karu, kad padėtų kovoti su šiomis grėsmėmis.“ Hibridines grėsmes Aljansas apibrėžia, kaip „karines ir nekarines, taip pat slaptas ir atviras priemones, įskaitant dezinformaciją, kibernetines atakas, ekonominį spaudimą, netesėtų ginkluotų grupuočių dislokavimą ir reguliariųjų pajėgų naudojimą“, o visa tai panaudojama kaip hibridiniai metodai, siekiant panaikinti ribas tarp karo ir taikos, destabilizuoti visuomenę. Kaip matome, NATO nepateikia aiškaus konceptualizavimo ir neišryškina skirties tarp sąvokų „hibridinės grėsmės“ bei „hibridinis karas“, o galiausiai viską apibūdina, kaip priešiškausi nusiteikusių veikėjų naudojamus „hibridinius metodus“.

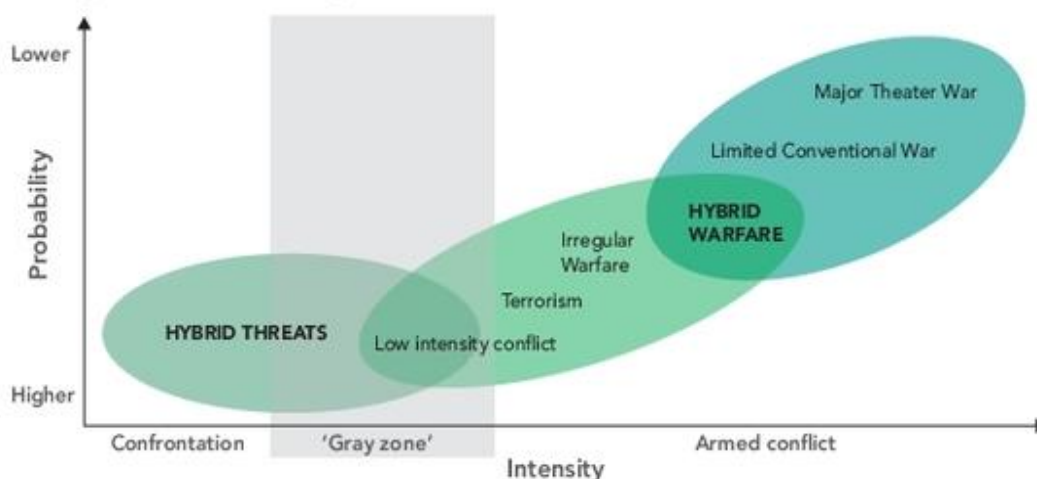
Hibridinės grėsmės kyla iš hibridinio karo sampratos, tačiau tai nėra tapatu. Būtina pabrėžti, kad hibridinių grėsmių atveju yra eliminuojamas smurto elementas, tuo metu hibridinio karo atveju smurtas, kaip ir įprasto karo metu, yra vienas svarbiausių akcentų. Saugumo bei karo studijų tyrėjai

<sup>20</sup> Mikael Wigell, „Hybrid Interference as a Wedge Strategy: A Theory of External Interference in Liberal Democracy“, *International Affairs* 95. (2019), 255, <https://doi.org/10.1093/ia/iiz018>.

<sup>21</sup> „Countering Hybrid Warfare (Multinational Capability Development Campaign)“, NUPI, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://www.nupi.no/en/projects-centers/countering-hybrid-warfare-multinational-capability-development-campaign>.

<sup>22</sup> NATO, „NATO's Response to Hybrid Threats“, NATO, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_156338.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm).

Martin N. Murphy, Gary Schaub<sup>23</sup> svarstė apie tai, kokius faktorius Rusija galėtų išnaudoti prieš Baltijos jūros regiono šalis, pradėdama hibridinį karą. Nurodoma, kad tokiu atveju būtų siekiama nustatyti ir išnaudoti politinius, socialinius, ekonominius ir karinius pažeidžiamumus šalių, į kurias nusitaikytą. Tačiau autoriai nurodo, kad egzistuoja hibridinio karo neapibrėžtumo problematika, susijusi su „pilkąja zona“, kuri atspindi organizuotą daugialypį veiksnių pobūdį, sureguliuotą taip, kad siekiant konkrečių strateginių tikslų nebūtų peržengtas atviro konflikto slenkstis ir būtų išnaudojamos Vakarų karo ir taikos sąvokos kaip dvi atskiros sąlygos. Sean Monaghan<sup>24</sup> nagrinėdamas hibridinių iššūkių kalbinę problemą pabrėžė, kad hibridinės grėsmės ir hibridinis karas yra dvi to pačio medalio pusės, bet „pilkąjoje zonoje“ hibridinės grėsmės persipina su mažo intensyvumo konfliktais, kurie nepasižymi smurtiniais veiksmais. Kitaip tariant, S. Monaghan tarsi išskyrė atskirus hibridinio karo etapus, pateikė tam tikrą klasifikaciją, nurodydamas, kad *hibridinės grėsmės* klasifikuojamos kaip *pirmo lygio* rizika nacionaliniam saugumui, o *hibridinės atakos*, kur galimai jau aptinkama smurto apraiškų, kaip antrojo lygio (pav. 1).



pav. 1 Hibridinės grėsmės ir Hibridinis karas kaip nuolatinio konflikto dalis<sup>25</sup>

Iki šiol bene tiksliausią hibridinių grėsmių aiškinimą pateikė Helsinkyje įsikūręs Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis kompetencijos centras (Hybrid CoE). Šis centras pateikia tris pagrindines hibridinių grėsmių charakteristikas<sup>26</sup>:

1. Koordinuoti ir sinchronizuoti veiksmai, kurie sąmoningai įvairiomis priemonėmis nukreipiami į sisteminius demokratinių valstybių ir institucijų pažeidžiamumus.

<sup>23</sup> Martin N. Murphy ir Gary Schaub, „The Baltic: Grey-Zone Threats on NATO’s Northern Flank“, Center for International Maritime Security, 2017 m. kovo 29 d., <https://cimsec.org/baltic-grey-zone-threats-natos-northern-flank/>.

<sup>24</sup> Monaghan, *Countering Hybrid Warfare: So What for the Future Joint Force?*, 82-99.

<sup>25</sup> Ibid.

<sup>26</sup> The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, „Hybrid Threats as a Concept“.

2. Veiklos, išnaudojančios aptikimo ir priskyrimo ribas, taip pat įvairias sąsajas (karas-taika, vidaus-išorės saugumas, vietinis-valstybinis, nacionalinis-tarptautinis).
3. Siekiama daryti įtaką įvairioms sprendimų priėmimo formoms vietos, valstybės ar instituciniu lygmeniu, kad būtų įgyvendinti strateginiai tikslai, tuo pačiu išbalansuojant ir (arba) pakenkiant taikiniui.

Manytina, kad sąvoka turėtų būti naudojama kaip bendras, skėtinis terminas, apimantis kišimosi, dezinformacijos kampanijas, kenkėjiškas veiklas ir operacijas. Tokios veiklos gali būti vertinamos kaip keliančios grėsmę liberaliai demokratinei tvarkai ir demokratinėms sistemoms. Taip pat pabrėžiama, kad tokios hibridinės grėsmės yra centriškai suprojektuotos ir valdomos<sup>27</sup>.

Hibridinės grėsmės gali būti aiškinamos ir kaip kinetinių ir nekinetinių galios instrumentų kombinacija<sup>28</sup>. Tai iš esmės paremta tam tikra strategija, skirta sujungti skirtingus galios instrumentus, siekiant sukurti palankų viešą naratyvą ir jį stiprinti. Kinetiniai veiksmai nuo įprastų pajėgų veiksmų skiriasi tuo, kad kinetiniai, anot S. Diesen, turi mažiau galios ir juos vykdo mažesnės grupės, pavyzdžiui specialiosios pajėgos, veikiančios be skiriamųjų ženklų arba visai be uniformų. Taip 2014 m. per Krymo aneksiją Rusija pasitelkė vadinamuosius „žaliuosius žmogeliukus“. Tuo metu nekinetiniai veiksmai apima daug skirtingų priemonių tipų, apimančių kibernetines atakas ir įtakos operacijas.

Skirstant hibridines grėsmes į tam tikras kategorijas, išskiriamas ir dar vienas kriterijus – veiksmų priskiriamumas arba nepriskiriamumas. Hibridinių grėsmių atveju tai itin reikšmingas kriterijus, kuris gali padėti nustatyti veiksmų intensyvumą ir reikšmingumą. Užpuolikams svarbu išlaikyti veikimą neapibrėžtame lauke, kad būtų kuo sudėtingiau įrodyti jų kaltę ir ryšį su vykdomais veiksmais. Dėl didelio neapibrėžtumo, kyla per daug abejonių tarptautine teise, politinių, ekonominių aspektų, todėl valstybės vengia imtis atsakomųjų priemonių. Išpuoliai, kurie sukelia žalą, bet kurių negalima greitai ir tiksliai atsekti iki konkrečiai identifikuoto užpuoliko, pavyzdžiui „žaliųjų žmogeliukų“ atvejis, pateikiamos kaip „nepriskiriamos“ hibridinės grėsmės ir gali turėti didelį neigiamą poveikį. Tuo metu atsakingo veikėjo identifikavimas gali pareikalauti išsamių ir daug laiko reikalaujančių tyrimų. Šį hibridinių grėsmių kategorizavimą, pasirinkus du minėtus kriterijus – kinetiškumą ir priskiriamumą, galima pavaizduoti matricoje (pav. 2).

---

<sup>27</sup> Hanna Smith, *Countering Hybrid Threats*, NATO and the EU, (NATO Defense College, 2019), 16-17, <https://www.jstor.org/stable/resrep19964.7>.

<sup>28</sup> Sverre Diesen, „Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt“, (Forsvarets forskningsinstitutt, 2018), 14-16.



	Kinetiniai	Nekinetiniai
Priskiriami	Nedidelės kinetinės operacijos, skirtos patikimams strateginiam naratyvui sustiprinti, konvencinių pajėgų judėjimas, trumpalaikės karinės pratybos ir kt.	Atviros operacijos, skirtos paveikti tikslinių grupių nuomonę ir elgesį tokiais kanalais, kaip žiniasklaidai, nacionalinės informacinės kampanijos, bauginimas branduoliniais pajėgumais, ekonominis ir energetinis spaudimas, propaganda ir dezinformacija, kibernetinis trikdymas ir operacijos, susijusios su svarbia infrastruktūra, politinis destabilizavimas ir kt.
Nepriskiriami	Slaptos karinės operacijos, pvz. sabotžas, žmogžudystės, „teroro“ atakos, kurias vykdo specialiosios pajėgos be uniformų ar nežymėtomis uniformomis („žalieji žmogeliukai“, įgaliotiniai, tokie kaip sukilėlių grupuotės, nusikalstamos organizacijos, savigynos organizacijos, slaptos NVO ir kt.	Manipuliavimas naujienomis ir slaptos įtakos operacijos per įvairias žiniasklaidos priemones ir platformas, politinis destabilizavimas, demonstracijų skatinimas, nesmurtinis simpatizuojančių grupių ir „naudingų idiotų“ išnaudojimas ir kt.

pav. 2 Hibridinių grėsmių skirstymas į kategorijas <sup>29</sup>

Šioje matricoje atsispindi anksčiau išsakyta problematika – ji apima absoliučiai visas kinetines priemones, įskaitant ir smurtinius veiksmus, taigi nėra aiškios skirties tarp hibridinių grėsmių ir hibridinio karo. Vis dėlto eliminavus smurtinius elementus matrica padeda gana aiškiai kategorizuoti hibridines grėsmes ir išryškinti galimą analizės sistemą.

Hibridinės grėsmės gali turėti tokių pačių tikslų kaip ginkluoti konfliktai, o tuo pačiu ir hibridinis karas – išnaudoti priešo pažeidžiamumus, ap sunkinti sprendimų priėmimą, siekiant daryti įtaką politinei, diplomatinei, ekonominei, karinei ir kt. veiklai. Vis dėlto hibridinės grėsmės negali būti naudojama kaip tapati sąvoka hibridiniam karui ar ginkluotam konfliktui remiantis Tarptautine humanitarine teise, kuri aiškiai nusako, kad tarptautinis konfliktas vyksta tarp dviejų ar daugiau valstybių ir yra naudojama ginkluota jėga tiesiogiai sukėlusį žalą, kuri padarė žalą civiliams ar turtui.

Hibridinės grėsmės nukreiptos į kelias sritis, taikant įvairių įrankių derinius. Kiekvienas įrankis skirtas vienai ar kelioms sritims arba sąsajai tarp jų, sukuriant ar išnaudojant pažeidžiamumus arba pasinaudojant galimybėmis<sup>30</sup>. Taigi, apibendrinant – hibridinės grėsmės tai daugybės sinchroniškų, plataus spektro, nesmurtinių priemonių derinys, kuris gali būti nukreipiamas į visuomenėje egzistuojančius pažeidžiamumus, taip siekiant pakenkti visuomenės ir visos valstybės funkcionavimui, jos *status quo* ir suprojektuotas taip, kad liktų žemiau aptikimo, priskyrimo ir svarbiausia, keršto ar ryžtingo atsako ribos<sup>31</sup>.

<sup>29</sup> Diesen, *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt*, 16.

<sup>30</sup> Georgios Giannopoulos ir Hanna Smith, *The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model*, 12.

<sup>31</sup> Pieter Balcaen, Cind Du Bois ir Caroline Buts, „A Game-Theoretic Analysis of Hybrid Threats“, *Defence and Peace Economics* 33, no. 1 (2022): 26–41, <https://doi.org/10.1080/10242694.2021.1875289>.

## 1.2 Instrumentalizuota migracija, kaip hibridinė grėsmė

Migracijos instrumentalizavimo klausimas jau kurį laiką įtrauktas į ES migracijos politikos darbotvarkę, o tai nulėmė daugybę įvykių, kai trečiosios šalys sąmoningai išnaudojo migrantų srautus, siekiant daryti spaudimą ES ir jos priimamiems sprendimams. Vienas tokių atvejų – 2020 m. vasarį Turkijos prezidento R. T. Erdogano vienašališkai sustabdytas Briuselio ir Ankaros susitarimas galiojęs nuo 2016 m. kovo. Tokiu būdu Turkija, daugmaž 20 tūkst. migrantų, atvėrė savo sieną su Graikija ir Bulgarija. Turkija į pasienį atsiuntė tūkstantį specialiųjų policijos pajėgų, neleidžiančių pabėgėliams grįžti atgal į Turkiją<sup>32</sup>. O tuo pačiu metu išreiškė ir reikalavimus ES skirti papildomą finansavimą. Taip susiklostė vadinamoji 2020 m. pabėgėlių krizė prie pietinių ES sienų, arba antroji migrantų krizės, kuri prasidėjo dar 2015 m., banga<sup>33</sup>. Vos po metų – dar viena migrantų krizė. Šįkart Rytinių ES valstybių, inicijuota Baltarusijos režimo, siekiant daryti spaudimą ES dėl įvestų sankcijų po neteisėtų prezidento rinkimų. Režimas sukūrė schemą įvilioti migrantus į Baltarusiją, o paskui perkėlė juos į Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos pasienį.

Migracijos srautų išnaudojimas užsienio politikos tikslams pasiekti nėra tik pastarųjų kelių metų reiškinys. 2010 m. amerikiečių mokslininkė Kelly M. Greenhill sukūrė priverstinės suprojektuotos migracijos teoriją (angl. *Coercive engineered migrations, CEM*) ir teigė, kad instrumentalizuota migracija buvo išnaudojama anksčiau, nei tik pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, vis dėlto daugiausia dėmesio migracijos išnaudojimui skiriama laikotarpiui nuo 1951 m., nes tais metais, ratifikavus Pabėgėlių konvenciją, buvo nustatytos tarptautinės taisyklės ir normos, susijusios su asmenų, kurie bėga nuo smurto ir persekiojimo, apsauga<sup>34,35</sup>.

Mokslininkė apibrėžia CEM kaip „tarpvalstybinius gyventojų judėjimus, kurie yra sąmoningai kuriami arba kuriais manipuluojama siekiant paskatinti politines, karines ir (arba) ekonomines nuolaidas iš tikslinės valstybės ar valstybių“<sup>36</sup>. K. M. Greenhill išskiria tris veikėjų, kurie naudoja migraciją kelti spaudimui, tipus – **kūrėjai, provokatoriai ir oportunistai**.

„**Kūrėjai** tiesiogiai sukuria arba grasina sukurti tarpvalstybinį gyventojų judėjimą, nebent taikiniai nusileis jų reikalavimams. Tuo metu, **provokatoriai** nekuria krizių tiesiogiai, o sąmoningai elgiasi taip, kad paskatintų kitus generuoti nutekėjimą. Daugelis mano, kad užsiima savotišku altruistiniu makiavelizmu, kai tikslai (pvz., autonomija, nepriklausomybė ar demokratijos atkūrimas) pateisina šių gana netradicinių priemonių naudojimą. Galiausiai, **oportunistai** neatlieka tiesioginio

<sup>32</sup> Ieva Koreivaitė, „Ieva Koreivaitė. Kas vėl vyksta ES pasienyje? Pabėgėlių krizė tęsiasi“, LRT, 2020 m. kovo 16 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1151970/ieva-koreivaite-kas-vel-vyksta-es-pasienyje-pabegeliu-krize-tesiasi>.

<sup>33</sup> Ibid.

<sup>34</sup> Kelly M Greenhill, „Weapons of Mass Migration: Forced Displacement as an Instrument of Coercion“, *Strategic Insights*, v. 9, Issue 1 (2010), 117.

<sup>35</sup> United Nations High Commissioner for Refugees, „The 1951 Refugee Convention“, UNHCR, žiūrėta 2023 m. kovo 31 d., <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html>.

<sup>36</sup> Greenhill, *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement as an Instrument of Coercion*, 116

vaidmens kuriant migracijos krizes, o tiesiog savo naudai išnaudoja kitų sukeltą ar skatinamą nutekėjimą“<sup>37</sup>.

Vis dėlto kai kurie mano, kad K. M. Greenhill laikosi siauro požiūrio, o jos darbas nesukūrė platesnės konceptualios literatūros apie migracijos instrumentalizavimą ir veikia priskiria platesnei konceptualios literatūros kategorijai ne apie migraciją, o apie „prievartinę diplomatiją“ ir „kontrdiplomatiją“<sup>38</sup>.

2015-2016 m. ES kilusi migracijos krizė buvo bene pirmas kartas, kai ES tapo ne natūraliu migrantų tikslu, o trečiųjų šalių taikiniu pasinaudojant migrantų srautais. Vis dėlto pabrėžiama, kad instrumentalizuota migracija skiriasi nuo įprastų hibridinių grėsmių, tokių kaip dezinformacija, spaudimas tiekimo grandinėms, atakos prieš kritinę infrastruktūrą ir pan. Instrumentalizuota migracija pasižymi, kaip atvira praktika, kuri kaltininkui yra naudinga tik tada, kai yra viešai paskelbta ir visuomenės sąmonėje susijusi konkrečiai su kaltininko galimybėmis ją sustabdyti<sup>39</sup>. Analizuojant instrumentalizuotą migraciją itin svarbus yra išpuolius vykdančio veikėjo tipas – jis dažnai nulemia ir keliamus tikslus, galimas priemones. A. Fakhry, R. Parkes ir A. Racz nagrinėdami galimą atsaką instrumentalizuotos migracijos atvejams, pateikė tam tikrą kategorizavimą, sudarytą pagal keturis puolančiųjų tipus – **stiprias valstybes, silpnas valstybes, įgaliotinius ir nevalstybinius veikėjus**.

Stipri valstybė	Įgaliotiniai	Silpna valstybė	Nevalstybiniai veikėjai
Valstybė siekia įgyti staigų ar laipsnišką santykinį pranašumą arba pakeisti tarptautinę tvarką, menkindama ES gebėjimą veikti, kartais nukreipdama migraciją per įgaliotinį. Pvz.: Rusija	Įgaliotoji valstybė arba kiti aktoriai tokie, kaip partijos tampa nepriklausomu veikėju, kuri siekia panaudoti migracijos srautus ir savo naudai išnaudoti ES ir valstybės globėjos susipriešinimą. Pvz.: Baltarusija, „Hezbollah“	Silpnos valstybės turi rimtų valdymo problemų, pavyzdžiui, dėl teritorinio vientisumo ar nedarbo, ir naudojasi pabėgėlių ar bedarbių piliečių srautų kontrole, kad pritrauktų ES pagalbą šalinant jų problemų priežastis. Pvz.: Kosovas	nevalstybinis veikėjas naudojami migracijos kontrole, kad perimtų valstybės atributus, tokius kaip gerovės ar saugumo nuostatos. Pvz.: teroristinės grupės (ISIS/Da'esh), nusikalstami tinklai, gali būti humanitarinės organizacijos.

pav. 3 Veikėjų, naudojančių instrumentalizuotą migraciją, tipai<sup>40</sup>

<sup>37</sup> Greenhill, 119.

<sup>38</sup> Alia Fakhry ir kt., „Migration Instrumentalization: A Taxonomy for an Efficient Response“, (Hybrid CoE, 2022), 10.

<sup>39</sup> Ibid.

<sup>40</sup> Ibid, 13-16.

Veikėjų tipų nustatymas yra labai svarbus tyrimams, nes tai leidžia matyti platesnį situacijos paveikslą, analizuoti tikslus, galimybes ir galimas priemones, kaip kovoti su instrumentalizuota migracija. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad ne visos valstybės yra vienodai pažeidžiamos instrumentalizuotos migracijos, arba kaip įvardija K. M. Greenhill – CEM, tai labai priklauso nuo to, kiek stipriai yra pažeidžiama tikslinė valstybė. Išskiriami keli aspektai, nulemiantys CEM sėkmę <sup>41</sup>:

1. Tikslinėje valstybėje egzistuojanti didelė poliarizacija neteisėtoms migracijos klausimu.
2. Aukšta „hipokritiškumo kaina“ – tam valstybės reputacinė žala dėl egzistuojančio tikro (ar numanomo) skirtumo tarp prisiimtų įsipareigojimų laikytis liberalių vertybių, tarptautinių normų ir demonstruojamų veiksnių migrantų atžvilgiu, kurie prieštarauja tokiam įsipareigojimui.
3. Stipri politinės opozicijos kritika dėl konkrečios migrantų krizės valdymo.

Išskiriami ir dar trys alternatyvūs, papildomi kriterijai, į kuriuos reikėtų atsižvelgti, vertinant instrumentalizuotos migracijos sėkmę: geografinis artumas su migracijos šaltiniu, gresiantis migracijos dydis ir ankstesnė patirtis su masine migracija (teigiama ar neigiama, kokia politika jau egzistuoja tokiu klausimu).

Pačios pažeidžiamiausios – liberaliosios demokratijos, nes politikos formavimas čia vyksta remiantis skaidrumo principais, yra pripažinti aiškūs įsipareigojimai žmogaus teisėms, todėl sudėtinga jų nepaisyti. 2021 m. Baltarusija nusitaikė į Rytines ES valstybes iš dalies pasinaudodama būtent jų įsipareigojimais tarptautinei teisei. Nusitaikius į propaguojamas humanitarines vertybes, mėginta sukelti humanitarinę krizę, pavaizduojant valstybes kaip nevykdančias įsipareigojimų žmogaus teisėms, taip jas diskredituojant ir jomis manipuliuojant – visa tai stipriai susiję su nacionaliniu saugumu ir valstybės gebėjimu priimti sprendimus. Europos Komisijos pirmininkė kalbėdama apie susidariusią ekstremalią situaciją prie Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos sienų su Baltarusija teigė, kad tai – žiauri hibridinės grėsmės forma, kai valstybė remia migracijos instrumentalizavimą siekdama politinių tikslų: „Tai nėra migracijos krizė. Tai yra autoritarinio režimo bandymas destabilizuoti savo demokratines kaimynes“ <sup>42</sup>. Todėl, kai kalbama apie hibridines grėsmes, kur instrumentalizuota migracija gali būti pasirinkta kaip keletą sričių paveikiantis įrankis, yra itin svarbu nustatyti interesų sritis ar svarbiausias funkcijas, kurias valstybė turėtų užtikrinti, kad jos būtų atsparios kylančioms grėsmėms.

---

<sup>41</sup> Greenhill, 123-144.

<sup>42</sup> European Commission, „Von Der Leyen on Belarus: The EU has the will, the unity and the resolve to face this crisis“ europa.eu, 2021 m. lapkričio 23 d., [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC\\_21\\_6254](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_21_6254).

## 2. MIGRACIJOS KRIZĖS KONTEKSTAS IR BALTARUSIJOS VAIDMUO

Tik prasidėjus Baltarusijos režimo organizuotai migracijai, Lietuvoje kilo didelis sąmyšis – ne tik visuomenėje, bet ir tarp dalies politikų. Netrukus prasidėjo įvairios diskusijos, apie tai, kokias grėsmes Lietuvos saugumui gali kelti sieną neteisėtai kirtę užsieniečiai iš Vidurio Rytų ar Šiaurės Afrikos valstybių. Sprendimų priėmėjai buvo priversti staiga dorotis su dar viena didžiule krize ir imtis veiksmų dideliems migrantų srautams valdyti. Kasmet pateikiamame *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime*<sup>43</sup>, Baltarusijos režimas įvardytas kaip vienas iš labiausiai nerimą keliančių atvejų. Neteisėtai į ES siekiantys patekti migrantai toliau naudoja maršrutą per Baltarusiją. Tiesa, 2022 m. Baltarusijos režimas nebeatkartoto tokio plataus migracijos krizės masto prie ES sienos, vis dėlto manytina, kad jis tebėra suinteresuotas nuolatiniu politiniu spaudimu Europai<sup>44</sup>.

Iš esmės migrantų krizę paskatino itin suprastėję ES ir Baltarusijos santykiai po 2020 m. Baltarusijoje vykusią prezidento rinkimų, kuriuos šeštą kartą iš eilės laimėjo A. Lukašenka. Opozicijos kandidatės Sviatlanos Cichanouskajos štabas rezultatų nepripažino ir juos apskundė Centrinei rinkimų komisijai<sup>45</sup>. Rezultatų oficialiai nepripažino JAV, JK, ES. Toks sprendimas pagrįstas nepriklausomų skaitmeninių apklausų rezultatais, kurie rodė, kad pergalę turėjo pelnyti opozicijos lyderė<sup>46, 47</sup>. Rinkimų rezultatai paskatino itin didelius protestus Baltarusijoje, o ES įvedė sankcijas „daugeliui asmenų, kurie atsakingi už smurtą, represijas ir sukčiavimą rinkimuose“<sup>48</sup>. Baltarusijos režimo lyderis A. Lukašenka šalį valdo nuo 1994 m., tačiau kaltinimų sukčiavimu per rinkimus buvo ir anksčiau, jų sulaukta ir iš Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) stebėtojų, kuriems buvo ribojama galimybė stebėti rinkimų eigą<sup>49</sup>.

Santykiai tarp Minsko ir ES dar labiau paaštrėjo po to, kai 2021 m. gegužės 23 d. Baltarusija sulaukė „Ryanair“ skrydį FR4978 iš Atėnų į Vilnių Baltarusijos oro erdvėje, lėktuvas buvo priverstas leistis Minsko nacionaliniame oro uoste, jame sulauktyti du opozicijos aktyvistai, žurnalistas, vienas iš „Telegram“ kanalo „NEXTA“ įkūrėjų Romanas Protasevičius ir jo mergina Sofija Sapega.

<sup>43</sup> Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo Departamentas, „Grėsmių Nacionaliniam Saugumui Vertinimas 2022“, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., [https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2022/04/LT-el-\\_pdf](https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2022/04/LT-el-_pdf).

<sup>44</sup> Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo Departamentas, „Grėsmių Nacionaliniam Saugumui Vertinimas 2023“, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., 2023, <https://www.vsd.lt/ataskaitos/gresmiu-nacionaliniam-saugumui-vertinimas-2023/>.

<sup>45</sup> BNS ir kt., „Baltarusijos Opozicijos Kandidatė S. Cichanouskaja Apskundė Prezidento Rinkimų Rezultatus“ lrytas.lt, 2020 m. rugpjūčio 18 d., <https://www.lrytas.lt/pasaulis/ivykiai/2020/08/12/news/baltarusijos-opozicijos-kandidate-s-cichanouskaja-apskunde-prezidento-rinkimu-rezultatus-15943894>.

<sup>46</sup> Deutsche Welle, „Lukashenko wins Belarus presidential vote — exit poll“, DW, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://www.dw.com/en/lukashenko-wins-belarus-presidential-vote-according-to-official-exit-poll/a-54500994>.

<sup>47</sup> Deutsche Welle, „Голос’ Опубликовал Итоговый Отчет о Выборах в Беларуси“, DW, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://www.dw.com/ru/golos-opublikoval-itogovyj-otchet-o-vyborah-v-belarusi/a-54639938>.

<sup>48</sup> Sky News, „Belarus: EU Imposes Sanctions as Lukashenko Orders Police to Clear the Streets“, Sky News, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://news.sky.com/story/eu-threatens-belarus-sanctions-as-it-rejects-election-result-12052472>.

<sup>49</sup> Associated Press, „OSCE Observers Told to Leave Belarus over Election Fraud Claims“, The Guardian, 2010 m. gruodžio 31 d., <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/31/osce-leave-belarus-election-fraud-claims>.

Reaguodama į tokius nedemokratinis veiksmus ir žmogaus teisių pažeidimus, ES iškart pradėjo diskutuoti dėl papildomų sankcijų įvedimo Minskui, o tuo metu A. Lukašenka pagrasino Vakarams migrantų ir narkotikų antplūdžiu, kad atgrasytų nuo sankcijų griežtinimo<sup>50</sup>. Taip pat tikėtasi, kad pavyks paveikti ES taip, kad būtų atšauktos ir jau anksčiau įvestos sankcijos. Visgi grasinimai nepadėjo – birželį buvo įvestos papildomos sankcijos Baltarusijos ekonomikai, apribota prekyba naftos produktais, kalio chloridu, tabako gaminiais. Apribota prieiga prie ES kapitalo rinkų<sup>51</sup>. Jau birželio pabaigoje prie Rytinių ES valstybių sienų pradėjo didėti migrantų srautai, o liepą prasidėjo didysis migracijos antplūdis. Liepos pradžioje Baltarusija migrantus pirmiausia gabeno prie savo sienos su Lietuva, vėliau – Lenkija ir Latvija. Migrantai per parą į šias valstybes patekti mėgindavo tūkstančius kartų.

Savo tikslams pasiekti Baltarusijos režimas prieš Lietuvą ir kitas Vakarų kaimynes pasitelkė įvairias priemones – ne tik neteisėtą migraciją, bet ir tokias kaip grasinanti retorika, diplomatinis spaudimas, propaganda ir dezinformacija, teisinės priemonės, ekonominis spaudimas<sup>52</sup>. Iš daugybės viešojoje erdvėje sklidusios informacijos bei pateiktų teiginių, A. Lukašenka skatino neteisėtą migraciją per Baltarusiją, o jai organizuoti buvo pasitelktos ne tik valstybės institucijos, bet ir finansine nauda suinteresuotas turizmo sektorius, žmonių kontrabandininkai, kai kuriais atvejais – Baltarusijos piliečiai, teikdavę migrantams pavėžėjimo automobiliu į pasienį paslaugas. Tiesioginiais režimo sprendimų įgyvendintojais tapo ir Baltarusijos pasienio pareigūnai – žiniasklaidoje, Lietuvos pasieniečių pateiktoje vaizdo medžiagoje, nevyriausybinių organizacijų pranešimuose užfiksuotas akivaizdus, tiesioginis jų įsitraukimas. Baltarusijos pasieniečiai tikslingai padėjo migrantams kirsti Baltarusijos-Lietuvos sieną – atgabendavo migrantus į lengviau įveikiamus pasienio ruožus, gadino fizinį barjerą – užfiksuota daug atvejų, kai patys pasieniečiai su specialiomis žirkėmis metalui kirpti gadindavo koncertiną sukurdami spragas, pro kurias migrantai galėtų patekti į Lietuvą. Migrantus bandyta išstumti į Lietuvos teritoriją, o nepavykus – perveždavo prie Latvijos ar Lenkijos sienų.

Agresyvi Baltarusijos retorika atitinka Kremliaus interesus, o režimo sukurta migracijos krizė prisidėjo prie Rusijos siekio gilinti saugumo problemas Vakarų šalyse. Baltarusija ilgą laiką yra priklausoma nuo Rusijos įvairiais aspektais, tačiau po 2020 m. rinkimų, A. Lukašenkos priklausomybė dar labiau išaugo. Viešojoje erdvėje stebima daugybė atvejų, rodančių, kad Maskva palaipsniui plečia savo įtaką Baltarusijoje, o ši tapo tam tikra Rusijos politikos atstove, ypač žvelgiant

---

<sup>50</sup> Milena Andriukaitytė, „Šimonytė apie Lukašenkos grasinimus: tai neprognozuojamas režimas, galima tikėtis bet ko“, LRT, 2021 m. gegužės 26 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1418331/simonyte-apie-lukasenkos-grasinimus-tai-neprognozuojamas-rezimas-galima-tiketis-bet-ko>.

<sup>51</sup> European Council, „EU Imposes Sanctions on Belarusian Economy“, europa.eu, 2021 m. birželio 24 d., 2023, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/24/eu-imposes-sanctions-on-belarusian-economy/>.

<sup>52</sup>Ibid.

į jos santykius su Vakarais. Autoritarinis Baltarusijos režimas, remiamas Maskvos, itin sparčiai įgijo vis daugiau totalitarizmo bruožų<sup>53</sup>.

---

<sup>53</sup>Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo Departamentas, „Grėsmių Nacionaliniam Saugumui Vertinimas 2022“.

### 3. TYRIMO METODOLOGIJA

2021 m. birželį išaugus migrantų, bandančių patekti iš Baltarusijos į Lietuvą, srautui, netrukus pradėta imtis įvairių veiksmų, siekiant suvaldyti precedento neturinčią situaciją šalyje – įvesta ekstremalioji situacija, pasienyje pasitelktos gausios valstybės sienos apsaugos tarnybos, viešojo saugumo tarnybos, policijos, kariuomenės pajėgos. 2021 m. rugpjūtį pradėtas taikyti neteisėtai sieną iš Baltarusijos bandančių kirsti migrantų apgrėžimas, taip pat pradėti fizinio barjero įrengimo darbai. Nuo pat pradžių į situaciją žvelgta rimtai, o pasitelkus įvairias priemones, ES pagalbą ir priėmus Lietuvos teisės aktų pokyčius migracijos srautai iš esmės buvo suvaldyti, vis dėlto krizė išryškino šalies pažeidžiamumus ir tai, kokios šalies sritys tokiais atvejais – labiausiai pažeidžiamos. Iki šiol nėra atliktos išsamios analizės, kuri apibendrintai parodytų, kokias sritis Lietuvoje paveikė instrumentalizuota migracija, vis dėlto iš informacijos viešojoje erdvėje pastebima, kad neigiamai paveikta buvo ne vienas valstybei svarbus laukas.

#### 3.1 Tyrimo pagrindas pagal konceptualų hibridinių grėsmių modelį

H. Smith ir G. Giannopoulos pateikė konceptualų hibridinių grėsmių modelį<sup>54</sup>, kuris apima tokius komponentus, kaip veikėjai, jų tikslai, įrankiai, sritys, kurioms gali kilti pavojus, taip pat skirtingi veiksmų etapai. Modelis analizuoja ryšius tarp visų komponentų, todėl tai kuria tam tikrą bendrą hibridinių grėsmių sistemos pasakojimą, kuris gali būti pritaikomas kiekvienai šaliai. Modelis taip pat siūlo kiekvieno atskiro modelio komponento – veikėjo, įrankio, srities (domeno) ar veiklos vaizdą. Dėl šios priežasties pasitelkiant H. Smith ir G. Giannopoulos pateiktą vizualų modelį, galima nustatyti, kokios konkrečiai priemonės kokiais sričiai paveikti yra taikomos. Anot tyrėjų, modeliu siekiama palengvinti ankstyvą hibridinių grėsmių aptikimą, pasirengimo spragų nustatymą ir atsako į tokias grėsmes tobulinimą.

Kaip jau anksčiau minėta teorinėje dalyje, hibridinių grėsmių veiksmai gali būti nukreipti į kelias skirtingas sritis taikant įvairių įrankių derinius. Kiekvienas įrankis sukuria arba išnaudoja jau egzistuojančius tam tikrus pažeidžiamumus. H. Smith ir G. Giannopoulos išskiria 13 pagrindinių sričių, kurios gali būti veikiamos hibridinių grėsmių (žr. *pav. 4*). Vis dėlto konceptualaus modelio autoriai palieka laisvę naudojantis šiuo modeliu į analizę neįtraukti kai kurių sričių ar jas apjungti, taip adaptuojant modelį jį pritaikyti kiekvienai konkrečiai situacijai. Toks modelio lankstumas svarbus, atsižvelgiant į tai, kad ne visos valstybės sritys priešiškam veikėjui gali būti svarbios, todėl ir pasirinkti įrankiai hibridinės grėsmės veiklai vykdyti strategiškai sukonzentruoti tik į tam tikrus konkrečius atvejus.

<sup>54</sup> Georgios Giannopoulos ir Hanna Smith, „*The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model*“.





pav. 4 . H. Smith ir G. Giannopoulos konceptualaus modelio sritys (domenai)<sup>55</sup>

Egzistuoja galimybė, kad veikiant vieną sritį iš dalies gali būti paveikti ir kiti domenai, tačiau ne tokiu plačiu mastu, todėl modelio autorių palikta galimybė apjungti kai kurias sritis yra logiškas. Modelio autoriai taip pat nurodo, kad sritys, kurias veikia hibridinės grėsmės neturėtų būti nagrinėjamos izoliuotai, būtina atsižvelgti į galimą persidengimą ir tai, kad poveikis vienai sričiai gali sukelti pakopinius efektus – antrinį poveikį.

### 3.2 Hibridinių grėsmių tyrimų analitinė struktūra ir elementai

Baltarusijos režimo instrumentalizuota migracija yra itin specifinė, nauja ir beprecedentė problema, kuri nėra plačiai išnagrinėta, todėl tai vis dar reikalauja išsamios teorinės prieigos. Šiame darbe daug dėmesio skirta konkrečiai šios instrumentalizuotos migracijos, kaip hibridinės grėsmės išaiškinimui, taikant literatūros analizės metodą.

**Tyrimo objektas:** 2021 m. Baltarusijos režimo sukelta neteisėtos migracijos krizė prie Lietuvos rytinės sienos.

**Tyrimo tikslas:** nustatyti Baltarusijos režimo 2021 m. birželį sukurtos migracijos krizės poveikį Lietuvai, išskiriant konkrečias, labiausiai instrumentalizuotos migracijos paveiktas šalis

<sup>55</sup> Georgios Giannopoulos ir Hanna Smith, „The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model“, 27.

sritis.

### **Tyrimo uždaviniai:**

- 1) Identifikuoti pažeidžiamiausias Lietuvos sritis, kurias išryškino Baltarusijos režimo instrumentalizuota migracija;
- 2) Išskirti esminius aspektus, dėl kurių identifikuotos sritys laikytinos pažeidžiamomis;
- 3) Remiantis tyrimo duomenimis, įvertinti, kokį poveikį Baltarusijos režimo instrumentalizuota migracija padarė Lietuvai;
- 4) Pateikti įžvalgas ir pasiūlymus Lietuvos valstybės institucijoms dėl instrumentalizuotos migracijos poveikio pažeidžiamoms sritims švelninimo.

### **Tyrimo imtis ir šaltiniai.**

Empirinio tyrimo metu, remiantis H. Smith ir G. Giannopoulos konceptualiame modelyje išskirtomis sritimis, nuspręsta analizuoti įvairius dokumentus susijusius su migracijos krize Lietuvoje – rekomendacijas įstatymų leidėjams, stebėsenos ataskaitas, pranešimus spaudai, tyrimus. Iš viso pasirinkta 18 tiek apimtimi, tiek savo turiniu bei struktūra skirtingų pirminių ir antrinių šaltinių, kurie buvo pavišinti 2021 m. liepos – 2023 m. balandžio mėn. Pagrindinis kriterijus renkantis dokumentus buvo būtent jų turinys: dokumentuose arba analizuotas migracijos krizės atvejis Lietuvoje, arba buvo užsimenama apie tam tikrus svarbius, migracijos nulemtus aspektus, kurie galėjo daryti įtaką vienai ar kitai šalies sričiai. Analizei pasirinkti įvairių nevyriausybinių ir tarptautinių organizacijų dokumentai, taip Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos ataskaitos, kuriose itin išsamiai aprašoma migracijos krizė ir pateikiama su tyrimu susijusi informacija. Pirminė idėja, vertinant Baltarusijos režimo instrumentalizuotos migracijos poveikį Lietuvai, buvo apsiriboti tik šios krizės poveikiu šalies teisės sričiai, tačiau ieškant informacijos ir analizuojant ataskaitas pastebėta, kad didelė įtaka buvo padaryta ir kitoms sritims, todėl apsiriboti teise, kalbant apie platesnį poveikį valstybei, būtų neteisinga. Dėl šios priežasties, siekiant pagrįsti iškeltus teiginius neapsiribota tik anksčiau minėtais dokumentais, į analizę buvo įtraukti šaltiniai, kurie turi aiškią sąsają su kitomis sritimis, pavyzdžiui, V. Denisenko ir „Pilietinio pasipriešinimo iniciatyvos“ tyrimas, pasižymintis analizei aktualia informacija, kuri išryškina poveikį informaciniam laukui. Tyrime naudotasi tik viešai prieinama informacija ir duomenimis.

Siekiant įgyvendinti išsikeltus tyrimo uždavinius naudojamas kokybinis šaltinių analizės metodas. Anot E. Babbie, kokybinė analizė – tai neskaitinis tyrimas ir pastebėjimų aiškinimas siekiant atrasti pagrindines reikšmes ir ryšių modelius <sup>56</sup>. Kokybinė analizė remiasi kokybinėmis kategorijomis, tačiau jos neprivalo būti išmatuojamos – tokių tyrimų esmė yra analizė paremta įžvalgomis, todėl pakanka, kad pastebimos kategorijos būtų suvokiamos žmogaus protu. Norint

---

<sup>56</sup> Earl Babbie, *The Practice of Social Research*, 14th ed. (Cengage Learning, 2016).

identifikuoti pagrindines sritis, kurias Lietuvoje paveikė Baltarusijos režimo instrumentali migracija, anksčiau minėtų dokumentų analizei naudotasi kompiuterinė programa „MAXQDA“, kuri skirta kokybinių duomenų kodavimui. Ši programa pasirinkta dėl jos sudaromų galimybių analizuoti dažniausiai renkamus duomenis empirinių tyrimų kontekste, tarp jų ir literatūros apžvalgoms atlikti.

Kadangi šiame darbe atliekama teminė duomenų analizė, „MAXQDA“ programa naudojama kaip pagalbinis įrankis duomenų segmentų kategorizavimui. C. Silver ir A. Lewins teigia, kad teminė analizė nėra savarankiškas metodas, o greičiau vertinama kaip atitinkama tyrimo technika<sup>57</sup>. Teminė analizė yra lanksti, pasitelkiama daugelyje disciplinų ir labiausiai skirta išsamiam duomenų apibūdinimui, o ne teorijų plėtrai. Dėl šios priežasties kompiuterinės programos „MAXQDA“, remiantis H. Smith ir G. Giannopoulos konceptualiajame modelyje išskirtomis sritimis (pav. 4), buvo sukurta 13 atitinkamų kodų, kuriems, atliekant šaltinių analizę, buvo priskiriami tam tikri jų segmentai. Atlikus analizę sudaryta kodų sistema (žr. priedas nr. 1), kurioje atsispindi pagrindiniai analizės kodai ir subkodai (pastaruosius galima įvardyti kaip patikslinančiuosius kodus, parodančius, konkrečiai problemines migracijos poveikio Lietuvai vietas) bei jų dažniai. Iš viso išskirti 5 pagrindiniai kodai, kuriems buvo priskirta daugiausia analizuojamų šaltinių segmentų. Šie kodai prilyginti labiausiai migracijos krizės paveiktoms sritims Lietuvoje. Vėliau analizėje, remiantis sukurtais subkodais, išskirti pagrindiniai aspektai, iliustruojantys instrumentali migracijos, kaip hibridinės grėsmės poveikį identifikuotoms sritims. Šaltinių analizės rezultatai aptariami sekančiame skyriuje „4. Instrumentali migracijos paveiktos sritys Lietuvoje“.

---

<sup>57</sup> Udo Kuckartz ir Stefan Radiker, *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA* (Cham: Springer Nature, 2019), 7.

#### 4. INSTRUMENTALIZUOTOS MIGRACIJOS PAVEIKTOS SRITYS LIETUVOJE

Atrinkus 18 šaltinių tyrimo analizei jiems išanalizuoti pasitelkta „MAXQDA“ programa, kur naudojama kokybinių duomenų kodavimui. Atlikus analizę nustatyta, kad Baltarusijos režimo instrumentalizuota migracija paveikė 5 Lietuvos sritis: 1) *Teisinę*; 2) *Informacinę*; 3) *Administracinę*; 4) *Socialinę*; 5) *Politinę*; Vis dėlto analizės metu pastebėta, kad aspektų, nurodančių poveikį socialinei ir politinei sritims dažnis šaltiniuose nebuvo išskirtinai didelis ir dažniausiai glaudžiai persidengia su informaciniu lauku, todėl manytina, kad šios sritys veikiamos pakopinių efektų, t.y. joms įtaką daro neigiamai paveikta informacinė sritis, o ne tiesiogiai migracijos krizės Lietuvoje. Dėl šios priežasties poveikis socialinei ir politinei sritims bus aptariamoms ne atskirai, o kaip poveikio informaciniam laukui dalis.

##### 4.1 Teisinė sritis

Baltarusijos režimo pasitelktos instrumentalizuotos migracijos pagrindinis tikslas buvo diskredituoti liberaliosios demokratijos tvarką. Teisinė sritis, Lietuvai susidūrus su didžiuliais neteisėtos migracijos srautais, buvo labiausiai paveiktas laukas. Verta pažymėti, kad krizės įtaka šiai sričiai jaučiama iki šiol. Baltarusija nusitaikė į Rytines ES valstybes pasinaudodama jų įsipareigojimais tarptautinei teisei. Nusitaikius į propaguojamas humanitarines vertybes, mėginta sukelti humanitarinę krizę, pavaizduojant valstybes, tarp jų ir Lietuvą, kaip nevykdančias įsipareigojimų žmogaus teisėms. Kalbant apie migracijos aspektą, būtų galima išvelgti tam tikra prasme pačios tarptautinės teisės nulemtą ir vis didėjantį iššūkį – *lawfare* doktrinos taikymą, pasireiškiantį per Baltarusijos, kaip tarptautinę teisę pažeidinėjančio režimo, manipuliavimą tarptautine teise, prisidengiant kitų valstybių tarptautiniais įsipareigojimais, kaip tam tikru skydu ir naudojant juos, kaip svertą, dirbtinai formuojant pabėgėlių srautus. Kitaip tariant, Baltarusija, surežisuodama migrantų krizę ir nukreipusi srautus į Lietuvą, išnaudojo teisės laikymosi netolygumus, tam, kad pasiektų savų tikslų.

*Lawfare* koncepciją 2001 m. pirmą kartą apibrėžė Charles J. Dunlap.<sup>58</sup> Jis *lawfare* apibūdina kaip karo metodą, kai teisė naudojama kaip priemonė siekiant įgyvendinti karinį tikslą. Autorius pabrėžia – nors iš pradžių galima manyti, kad *lawfare* panaudojimo rezultatas turėtų būti kančių sumažinimas kare, praktiškai tai dažniausiai iššaukia tokį elgesį, kuris kelia pavojų nekaltų žmonių apsaugai. Bene tiksliausia *lawfare* apibrėžimą, kuris labiausiai tinka situacijai Baltarusijos ir Rytinių Europos Sąjungos valstybių pasienyje nusakyti, pateikia Sascha Dov Bachmann ir Andres B. Munoz Mosquera<sup>59</sup>. Nors autoriai išsako gana populiarią nuomonę mokslinėje literatūroje, kad *lawfare*

<sup>58</sup> Charles J. Dunlap, „*Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts*“, (2001).

<sup>59</sup> Andres B. Munoz Mosquera ir Sascha Dov Bachmann, „*Lawfare in Hybrid Wars: The 21st Century Warfare*“, *Journal of International Humanitarian Legal Studies* 7, no. 1 (2016): 63–87, <https://doi.org/10.1163/18781527-00701008>.

įprastai yra laikomas karo metodu, kai naudojamos nekinetinės priemonės siekiant paveikti priešininką ar gauti strateginės naudos, vis dėlto jie išskiria ir dar vieną *lawfare* naudojimo kategoriją – *lawfare* gali būti ne tik hibridinio karo, bet ir „įtakos operacijų“ elementu, atsižvelgiant į tai, kad šios operacijos dažniausiai apima „*nekinetines, su komunikacija susijusias ir informacines veiklas, kuriomis siekiama paveikti kognityvines, psichologines, motyvacines, idėjines, ideologines ir moralines tikslinių auditorijų (taikinių) charakteristikas.*“

Lietuvos atveju, galima matyti, kad Baltarusija pasinaudodama instrumentalizuota migracija nusitaikė į teisinę bazę ir ja manipuliavo, siekdama sukelti kuo didesnę spaudimą. Lietuvoje galioja įvairūs tarptautiniai, viršnacionaliniai ir vidaus teisės aktai, kurie nulemia migrantų ir pabėgėlių statusą. Dar 1948 m. priimtoje Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje yra nurodyta, kad „kiekvienas turi teisę kitose šalyse ieškoti prieglobsčio nuo persekiojimo ir juo naudotis“<sup>60</sup>. 1997 m. Lietuva ratifikavo 1951 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl pabėgėlių statuso, taip įsipareigodama priimti ir teikti pagalbą pabėgėliams<sup>61</sup>. Stodama į ES, Lietuva nacionaliniuose teisės aktuose turėjo pritaikyti ir ES Tarybos direktyvą 2003/09/EB, kuri nustato minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo<sup>62</sup>. 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė pagrindinį nacionalinį teisės aktą, reglamentuojantį migracijos politikos principus – įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Įstatymo nuostatos suderintos su ES teisės aktų nuostatomis ir apibrėžia užsieniečių atvykimo ir išvykimo, buvimo ir gyvenimo, prieglobsčio ir laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje suteikimo, integracijos ir sprendimų dėl užsieniečių teisinės padėties apskundimo tvarką ir kitus klausimus<sup>63</sup>.

Tarptautinės teisės svarbą Lietuvai iliustruoja ir vienas iš svarbiausių Lietuvos valstybingumą apibrėžiančių dokumentų – 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracija, kurioje jau tada buvo paskelbta apie Lietuvos valstybės pasiryžimą prisidėti prie kitų tautų pastangų sukurti pasaulyje teisingumu ir laisve, Atlanto chartija, Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir kitais tarptautinės teisės aktais pagrįstą taiką<sup>64</sup>. Vėliau tarptautinės teisės svarba ir reikšmė tiesiogiai įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Kaip ne kartą pažymėjo Konstitucinis teismas (KT), pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis, o šis konstitucinis principas įkūnija ir

<sup>60</sup> „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, Teisės aktų registras, 1948, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>

<sup>61</sup> „Konvencija dėl pabėgėlių statuso“, Teisės aktų registras, 1951, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581>

<sup>62</sup> „Tarybos direktyva 2003/09/EB“, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0009&from=LT>

<sup>63</sup> „Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Teisės aktų registras, 2004, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>

<sup>64</sup> Dainius Žalimas, „Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės vaidmuo plėtojant oficialiąją konstitucinę doktriną“, *Šiuolaikinės konstitucinės justicijos tendencijos: nacionalinės ir tarptautinės teisės santykis*. (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2014).

Konstitucijos preambulėje įtvirtintus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius, *inter alia*, atvirumą universalioms demokratinėms vertybėms, integraciją į šiomis vertybėmis grindžiamą tarptautinę bendriją. Tai, kad tarptautinė teisė turi tiesioginę reikšmę visiems Lietuvos gyventojams, patvirtina ir KT pozicija, kad „Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų; save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia priima ir pripažįsta šiuos principus bei normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi“<sup>65</sup>.

2021 m. liepą, išaugus nereguliarių migrantų, kertančių Lietuvos sieną su Baltarusija, srautui, buvo imtasi įvairių veiksmų siekiant jį suvaldyti. Dar liepos 2 d. visoje šalies teritorijoje paskelbta ekstremalioji situacija, o lapkričio 10 d. dalyje teritorijos buvo įvesta nepaprastoji padėtis, dėl migrantų antplūdžio iš Baltarusijos. Vienas svarbiausių ir daugiausia klausimų sukėlusių priemonių – Seimo priimti įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai<sup>66</sup>, nurodantys, kad į šalį neteisėtai atvykusių asmenų prašymai, pateikti nenustatytoje vietoje, nepriimami. Taigi nors formaliai nereguliariems migrantams buvo numatyta galimybė pateikti prieglobsčio prašymus, vis dėlto jei tai buvo padaryta ne pasienio punkte, tokie prašymai, remiantis įstatymo pakeitimais, turėjo būti nepriimami. Pakeitimai taip pat numatė automatinį asmenų, kertančių Lietuvos sieną tam nenustatytoje vietoje (ne per pasienio punktus), sulaikymą. Tokiems asmenims buvo taikomi judėjimo laisvės suvaržymai, neatsižvelgiant į tai, ar asmenys priskiriami pažeidžiamoms grupėms. JT Pabėgėlių agentūra (UNHCR) pateikdama pastabas dėl įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų, atkreipė dėmesį, kad kai sulaikymas turi būti pagrįstas individualiu sprendimu, griežtai būtinas, proporcingas, tačiau jis niekada neturėtų būti taikomas vaikams<sup>67</sup>. Oficialiai buvo konstatuojama, kad migrantams taikoma „laikino apgyvendinimo nesuteikiant teisės laisvai judėti“ režimas, tačiau „Amnesty International“ savo ataskaitoje pažymi, kad pagal ES ir tarptautinę teisę žmogaus judėjimo laisvės už jo centro ribų atėmimas yra prilyginamas sulaikymui, taigi Lietuvos įstatymų kūrėjai sulaikymą įvardydami „laikinu apgyvendinimu“ siekė iš migrantų atimti „pagrindines juos nuo savavališko sulaikymo saugančias procedūrinės garantijas“. Atkreipiamas dėmesys, kad žmones perkėlus į Užsieniečių registracijos centrus (URC), jiems buvo ribojama laisvė judėti ne tik už jų ribų, bet ir centrų teritorijoje. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga ataskaitose taip pat pažymi, kad tiek laikinojo apgyvendinimo vietoje, tiek Medininkų ir Kybartų

<sup>65</sup> „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2014, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta18/content>.

<sup>66</sup> „XIV-816 Lietuvos Respublikos Įstatymo „Dėl Užsieniečių Teisinės Padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40...“, Teisės aktų registras, 2021, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c67c9f5266e611ecb2fe9975f8a9e52e>.

<sup>67</sup> UNHCR teisinės pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų ir papildymo (Nr. XIV-506), žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/appendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=611b71714>

URC apgyvendinti migrantai negalėjo laisvai judėti ir pagal faktines aplinkybes toks elgesys su užsieniečiais prilygo asmenų sulaikymui. Seimo kontrolierė pateikė išvadą, kad užsieniečiams taikomų sąlygų visuma prilygo pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą draudžiamam nežmoniškam ar žeminančiam žmogaus orumą elgesiui. 2021 m. vasarą per sieną su Baltarusija į Lietuvą atvykę užsieniečiai, 2022 m. vis dar buvo *de facto* sulaikyti perpildytuose centruose be teisės palikti jų teritorijas.

ES pagrindinių teisių chartijoje įtvirtinta nuostata, kad yra draudžiamas kolektyvinis asmenų išsiuntimas ir turi būti suteikta apsauga nuo perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo į valstybės, kurioje yra didelė mirties bausmės, kankinimo arba kitokio nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo rizika. Tačiau jau 2021 m. rugpjūtį Lietuva pradėjo taikyti migrantų apgrėžimo politiką, kurios pagrindu tapo vidaus reikalų ministrės Agnės Bilotaitės įsakymas. Į šalį per sieną su Baltarusija patenkančių užsieniečių skaičius ženkliai sumažėjo. Iki 2021 m. pabaigos į Lietuvą iš viso neįleista per 8 tūkst. migrantų, 2022 m. rudenį bendras neįleistų užsieniečių skaičius, pradėjus taikyti pagrėžimo politiką, perkopė 15 tūkst. Vis dėlto tokia politika sulaukė daug tarptautinės teisės ekspertų ir įvairių organizacijų kritikos. Vadinamasis *negrąžinimo principas*, kylantis iš pabėgėlių teisės, įprastai daro didelę įtaką migrantų padėčiai, nes valstybės yra įsipareigojusios neišsiųsti asmenų, net jei jie į šalį atvyko neteisėtai, į valstybes ar jų pasienio teritorijas, kuriose migrantams grėstų persekiojimas, mirties bausmė, kankinimas arba kitoks nežmoniškas ar orumą žeminantis elgesys ar baudimas. Toks principas galioja kalbant ir apie netiesioginį grąžinimą – asmuo neturėtų būti siunčiamas atgal į trečiąją šalį, jei nėra pakankamų garantijų, kad jis turės galimybę pateikti prašymą suteikti prieglobstį ir su juo bus elgiama pagal tarptautines normas<sup>68</sup>.

JT Pabėgėlių agentūra ne kartą pasisakė, kad dėl Lietuvos taikomos apgrėžimo politikos kyla pavojus migrantų gyvybėms ir pabrėžė, kad tokie veiksmai pagal tarptautinę teisę yra neteisėti. Agentūra pateikė pastabas, nurodydama, kad valstybės turi pareigą į šalį neteisėtai patekti bandančių asmenų atžvilgiu atlikti nepriklausomus tyrimus, kurių metu būtų išsiaiškinama, ar jiems reikia tarptautinės apsaugos, taip pat užtikrinama, kad tokiems asmenims nekyla grąžinimo pavojus. Jei tokia rizika egzistuoja, valstybė negali tokių asmenų neišleisti ar jėga juos išstumti<sup>69</sup>. „Amnesty International“ anksčiau minėtoje ataskaitoje taip pat pabrėžė, kad apgrėžimas – neteisėtas tiek pagal tarptautinę teisę, tiek pagal ES teisės aktus ir nurodė, jog Lietuvos institucijos, pareigūnai vykdydami apgrėžimą prieš migrantus naudojo apgaulę bei smurtą. Tuo metu Baltarusijos pasienio pareigūnai apgrėžtų asmenų nesutikdavo įleisti, dažnai taip pat naudojo fizinį, psichologinį smurtą ir stūmė

<sup>68</sup> Europos Sąjunga, *Teisė pasinauoti prieglobsčio procedūra. Svarbi informacija*. (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2016).

<sup>69</sup> UNHCR pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekto (Nr. 21-29207), žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/pendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=615c360c4>

asmenis atgal į Lietuvos teritoriją, dėl to migrantai įstrigdavo Lietuvos-Baltarusijos pasienio teritorijoje. Kadangi apgrėžimo politika taikyta ir šaltuoju metų laiku, migrantai dažnai neturėdavo tinkamų drabužių, trūko maisto, geriamojo vandens. Seimo kontrolierių įstaiga, įvertinusi tai, kad neteisėtai į Lietuvos teritoriją ketinę patekti asmenys pasieniečių atgrasančiais veiksmais buvo nukreipiami link Baltarusijos, neįsitikinus, kad jiems ten negresia pavojus, priėjo išvados, kad buvo sudarytos kankinimą prilygstančios, nežmoniškos ir žmogaus orumą žeminančios sąlygos <sup>70</sup>.

Siekdama kovoti su Baltarusijos režimo sukurta migrantų krize, Lietuva pasirinko priemones, kurios yra itin problematiškos tarptautinės teisės ir ES teisės požiūriu. Tai rodo 2022 m. birželį priimtas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) sprendimas <sup>71</sup> byloje dėl sulaikyto neteisėtai sieną kirtusio migranto statuso. ESTT išvadoje nurodoma, kad pagal ES teisę yra draudžiamos Lietuvos teisės aktų nuostatos, įtvirtinančios, kad sieną neleistinose vietose kirtusiems migrantams užkertamas kelias prašyti prieglobsčio ir pagal kurias, esant masiniam užsieniečių antplūdžiui, prieglobsčio prašytojas gali būti sulaikytas vien todėl, kad jis šalyje yra neteisėtai. Pažymima, kad tai galioja net įvedus karo ar nepaprastąją padėtį arba paskelbus ekstremaliąją situaciją dėl masinio užsieniečių antplūdžio. Taigi šis ESTT sprendimas iš esmės parodė, kad pagrindinės praktikos taikytos Lietuvoje valdant Baltarusijos režimo sukurtą migracijos krizę – žmonių apgrėžimas, nepriimant jų prieglobsčio prašymų ir sulaikymas – įvertintos ir pripažintos kaip neteisėtos.

2023 m. sausį Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Valstybės sienos įstatymo pakeitimų projektą, kuris taip pat sulaukė kritikos tarptautinėje erdvėje. Pakeitimais VSAT pareigūnams suteiktas teisinis pagrindas ekstremaliosios situacijos bei nepaprastosios padėties metu apgrėžti neteisėtai sieną kertančius užsieniečius. Numatyta ir galimybė laikinai apriboti užsieniečių atvykimą per dalį pasienio kontrolės punktų. Nereguliarūs migrantai galėtų teikti prieglobsčio prašymus, vis dėlto jie pareigūnų galės būti ir sulaikomi. JT Pabėgėlių agentūra pripažino, kad įstatymo pakeitimų tikslas yra spręsti praktinius iššūkius, su kuriais užtikrinant valstybės sienos apsaugą ir kontrolę susiduria VSAT, vis dėlto atkreiptas dėmesys, kad susirūpinimą kelia projekte ir toliau numatyta galimybė neįleisti į teritoriją neteisėtai sieną kertančių asmenų. Europos Tarybos Žmogaus teisių komisarė Dunja Mijatovič remdamasi ankstesnėmis rekomendacijomis, kuriose pabrėžiama, kad nacionaliniai teisės aktai turi būti suderinti su standartais, nustatytais tokiuose teisės dokumentuose kaip Europos žmogaus teisių konvencija ir 1951 m. Pabėgėlių konvencijoje, kvietė Lietuvos Seimą atmesi siūlomas įstatymo pataisų projektą. Anot jos, svarbu stiprinti apsaugos priemones taip, kad būtų laikomasi gražinimo draudimo normos, taip pat kolektyvinio išsiuntimo draudimo ir plačiau

---

<sup>70</sup> Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, *Ataskaita dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose*, 2021, [https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3\\_2021-10-07.pdf](https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3_2021-10-07.pdf)

<sup>71</sup> Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, „2022 m. birželio 30 d. ESTT sprendimas“.



užtikrintų veiksmingą prieglobsčio gavimą, parlamento nariai turėtų užtikrinti, kad teisėkūros procese būtų vadovaujama žmogaus teisių standartais, o teisinė bazė migracijos ir prieglobsčio srityje būtų orientuota į asmenų apsaugą.<sup>72</sup> Nepaisant to, 2023 m. balandžio pabaigoje Seimas įteisino nereguliarių migrantų apgrėžimo politiką Lietuvos teisėje, o susirūpinimas tokiu sprendimu ir toliau nemažėja, teigiama, kad įstatymo nuostatos yra sąmoningas JT ir Europos konvencijų iškraipymas ir nors Lukašenkos režimo vykdomas migracijos instrumentalizavimas kelia grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, tai nesudaro sąlygų, dėl kurių būtų galima pateisinti Lietuvos žmogaus teisių pažeidimus.<sup>73</sup> UNHCR pabrėžė, kad pabėgėlių apsauga turi veikti ir praktiškai – ne tik teoriškai įtvirtinta įstatymuose. Atsižvelgdama į dabartinę praktiką bei situaciją Lietuvos pasienyje su Baltarusija, išlieka susirūpinimas dėl įstatymu leidžiamo priverstinio apgrėžimo ir dėl to kylančios grėsmės, kad asmenims nebus užtikrintos galimybės pateikti į Lietuvos teritoriją, taip pat teisė prašyti prieglobsčio<sup>74</sup>.

Apibendrinant, susiklosčiusi situacija šiuo atveju gali būti suprantama, kaip sąmoningai Baltarusijos režimo suprojektuota įtakos operacijos dalis, nutaikyta į Lietuvos teisės sritį, kuria siekiama išnaudoti tam tikras egzistuojančias teisės spragas ir sukurti niūrią situaciją, išryškinant, vaizdžiai žiniasklaidoje pavadintoje, „niekieno žemėje“<sup>75</sup> įstrigusią žmonių paveikslą. Paradoksalu, tačiau Lietuva, kuri ne kartą priėmė rezoliucijas dėl sunkių sistemingų žmogaus teisių pažeidimų Baltarusijoje ir kuri įprastai tarptautinėje erdvėje matoma, kaip valstybė, itin vertinanti tarptautinės teisės laikymąsi, šįkart autoritarinio režimo įsprausta į padėtį priimti sprendimus, prieštaraujančius žmogaus teisių įsipareigojimams. Tarptautinė teisė šiuolaikiniame pasaulyje yra itin svarbi suteikiant galimybę tam tikra prasme įvertinti valstybėse egzistuojantį demokratijos lygį, atsižvelgiant į tai, kaip konkreti valstybė laikosi savo tarptautinių įsipareigojimų. Tai itin aktualu šiandieniniame pasaulyje, kuriame ne viena demokratija, o tarp jų ir Lietuva, susiduria su nemenkais iššūkiais, o ne retas tarptautinių įsipareigojimų nepaisymo atvejis, konkrečių valstybių visuomenėms gali signalizuoti apie lygiagrečiai menkstantį demokratijos lygį. Šiuo atveju Baltarusija išnaudojo migrantų krizę, kad Lietuvoje būtų iššauktas rimtas demokratinės valstybės tarptautinių įsipareigojimų tvirtumo

---

<sup>72</sup> Council of Europe, „Lithuania: human rights should be at the centre of the parliamentary debate on migration and asylum“, [coe.int](https://www.coe.int/es/web/commissioner/-/lithuania-human-rights-should-be-at-the-centre-of-the-parliamentary-debate-on-migration-and-asylum), žiūrėta 2023 m. balandžio 29 d., <https://www.coe.int/es/web/commissioner/-/lithuania-human-rights-should-be-at-the-centre-of-the-parliamentary-debate-on-migration-and-asylum>.

<sup>73</sup> Parliamentary Assembly, „Lithuania: Rapporteur on Pushbacks Expresses Grave Concerns about the Legality of Amendments to New Border Protection Law“, [coe.int](https://pace.coe.int/en/news/9071/lithuania-rapporteur-on-pushbacks-expresses-grave-concerns-about-the-legality-of-amendments-to-new-border-protection-law), žiūrėta 2023 m. balandžio 29 d., <https://pace.coe.int/en/news/9071/lithuania-rapporteur-on-pushbacks-expresses-grave-concerns-about-the-legality-of-amendments-to-new-border-protection-law>.

<sup>74</sup> UNHCR, „JT pabėgėlių agentūros (UNHCR) pranešimas dėl Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo pakeitimų“, UNHCR Lietuva, 2023 m. balandžio 28 d., <https://www.unhcr.org/neu/lt/98701-jt-pabegeliu-agenturos-unhcr-pranesimas-del-valstybes-sienos-ir-jos-apsaugos-istatymo-pakeitimu.html>.

<sup>75</sup> Vidmantas Balkūnas, „Lietuviai neleidžia, baltarusiai nebeleidžia grįžti: migrantų filmuoti vaizdai iš „niekieno žemės“, 2021 m. rugpjūčio 12 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuviai-neleidzia-baltarusiai-nebeleidzia-grizti-migrantu-filmuoti-vaizdai-is-niekieno-zemes-55-1547908>

išbandymas, o Lietuva, kaip liberali demokratija, būtų diskredituojama tarptautinėje arenoje.

## 4.2 Administracinė sritis

2021 m. migracijos krizė buvo išnaudojama apsunkinti ne tik teisinę, bet ir administracinę sritį. Nors analizės metu nustatyta, kad nagrinėtuose šaltiniuose su šia sritimi susijusių aspektų dažnis yra mažesnis, nei, pavyzdžiui, informacinės srities, poveikis administracinei sričiai glaudžiai siejasi su teisiniais ribojimais nereguliaciniams migrantams. Dėl šios priežasties, siekiant išlaikyti nuoseklumą, dėmesys skiriamas būtent administracinei, o ne informacinei sričiai, nepriklausant nuo šaltinių kodavimo rezultatų.

Dalis institucijų susidūrė su itin padidėjusiais darbo krūviais, trūko personalo, joms buvo priskirtos neįprastos darbo funkcijos. 2021 m. liepos 28 d. Vyriausybės nutarimu buvo pakoreguotas Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo planas – patikslintos ir kiek praplėstos atsakingųjų ir remiančiųjų institucijų funkcijos masinio užsieniečių antplūdžio atvejais<sup>76</sup>. Vis dėlto situacijos tai visiškai neišsprendė, o viena iš institucijų, kuriai kilo daugybė netikėtų iššūkių – Valstybės sienos apsaugos tarnyba (VSAT). Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme nurodoma, kad VSAT užtikrina pasienio teisinę režimą ir valstybės sienos kirtimo tvarką, taip pat, dalyvauja įgyvendinant valstybinę migracijos procesų kontrolę. Vis dėlto, kaip rodo Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita<sup>77</sup>, VSAT pareigūnai, be tiesioginių jiems priskirtų funkcijų, susijusių su valstybės sienos apsauga ir kontrole, turėjo spręsti ir užsieniečių apgyvendinimo užkardų teritorijose klausimus, jie prisidėjo prie patalpų apgyvendinimui įrengimo, užtikrinant maitinimo tiekimą, būtinosios medicinos pagalbos prieinamumą. Pradžioje užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose nesilankė socialiniai darbuotojai ir psichologai, todėl kylančius socialinius iššūkius tarp migrantų taip pat teko valdyti VSAT pareigūnams.

Dėl sudėtingos situacijos, kai sienos apsaugai reikėjo itin didelių pajėgų, priimtas sprendimas neišleisti atostogų statutinių pasieniečių. Pareigūnai taip pat dirbo savaitgaliais, pajėgumų trūkumas jautėsi taip, kad VSAT vadas Rustamas Liubajevs kreipėsi į buvusius pasienio pareigūnus, kviesdamas laikinai grįžti į tarnybą. Iš pensijos sugrįžę pareigūnams buvo siūloma prisidėti tiek saugant valstybės sieną, tiek Užsieniečių registracijos centre apgyvendintus migrantus, taip pat atlikti

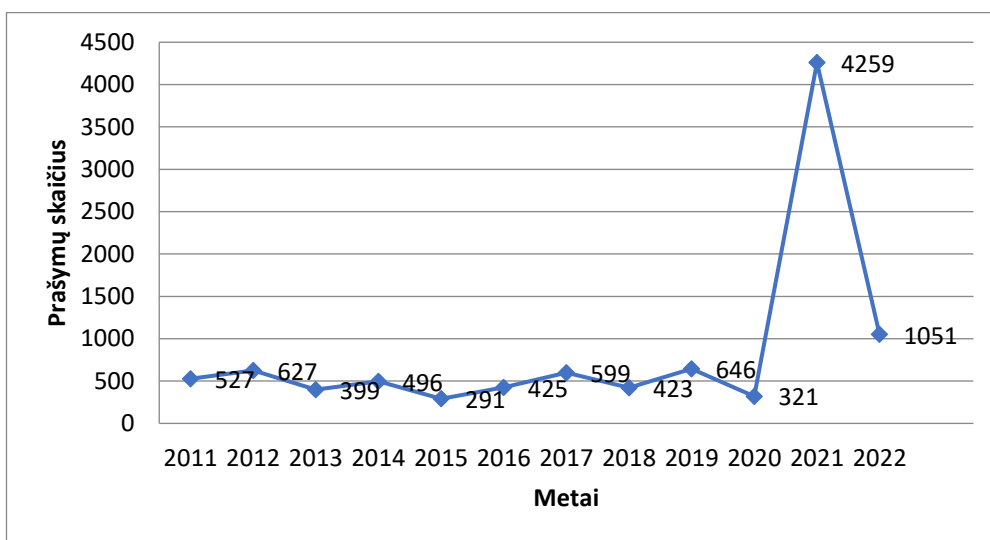
---

<sup>76</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1503 „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ pakeitimo“, Teisės aktų registras, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/44f9e064f10111eb866fe2e083228059?jfwid=9m7r6fvru>

<sup>77</sup> Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, *Ataskaita dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose*, 2021

kitas užduotis <sup>78</sup>. Darbo krūvis buvo ženkliai išaugęs, pareigūnai dirbo viršvalandžius. Seimo kontrolierių įstaiga nustatė, kad VSAT pareigūnai ekstremaliosios situacijos metu dirbo sveikatai kenksmingomis sąlygomis.

Nors Lietuvoje jau 2021 m. rugpjūtį pradėta taikyti migrantų apgrėžimo politika, iki to laiko per Baltarusiją į šalį pateko ir prieglobsčio pasiprašė apie 4 tūkst. migrantų. Remiantis Migracijos departamento duomenimis, per visus 2021 m. prieglobsčio prašymus iš viso pateikė 4259 migrantai. Palyginti su ankstesniais metais, prašymų skaičius ženkliai išaugo, pavyzdžiui, 2020 m. jis buvo keliolika kartų mažesnis – tada iš viso pateiktas 321 prašymas, 2019 m. – 646, 2018 m. – 423, 2017 – 599 prieglobsčio prašymai. Prieglobsčio prašymų skaičius ženkliai sumažėjo ir 2022 m. – sulaukta 1051 prašymo (*pav. 5*). Dėl staiga išaugusio migrantų srauto ir jų prieglobsčio prašymų, strigo jų registracija, pirminės apklausos, kurias vykdo VSAT pareigūnai. Su didžiuliu darbo krūviu susidūrė ir Vidaus reikalų ministerijai pavaldus Migracijos departamentas, kuris turėjo vykdyti antrines prieglobsčio prašytojų apklausas, jam buvo pavesta skubos tvarka išnagrinėti pateiktus prašymus ir priimti sprendimus, taip pat užtikrinti teisinės pagalbos suteikimą migrantams. Dar 2021 m. liepos mėnesį departamentas susidūrė su darbuotojų trūkumu, buvo ieškoma daugiau nei pusės šimto žmonių, galinčių laikinai dirbti nagrinėjant prieglobsčio prašymus. 2021 m. rugpjūčio viduryje pradėjo veikti Migracijos departamento mobiliosios grupės, kuriose buvo ir kitų valstybės institucijų atstovų, šios mobiliosios grupės užsieniečių apgyvendinimo vietose vykdė jų registravimą, priiminėjo prieglobsčio prašymus.



*pav. 5 Prieglobsčio prašymai 2011-2022. Migracijos metraštis, 2022*

<sup>78</sup> Margiris Meilutis, „Migrantų krizė: atostogų atisakę pasieniečiai šaukiasi buvusių kolegų pagalbos“, 15min, 2021 m. liepos 22 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/migrantu-krize-atostogu-atsisake-pasienieciai-saukiasi-buvusiu-kolegu-pagalbos-56-1538440>

Vis dėlto Seimo kontrolierių įstaiga nustatė, kad dalis užsieniečių nežinojo, ar yra pateikę prašymą, ar kaip tai reikėtų padaryti, nors apgyvendinimo vietoje buvo laikomi daugiau nei mėnesį. Migrantams nebuvo išduodamos pažymos dėl prašymo suteikti prieglobstį priėmimo. Tokią informaciją patvirtina ir „Amnesty International“ surinkti liudijimai iš migrantų. Iš esmės visų institucijų ir organizacijų pateiktuose dokumentuose bei ataskaitose nurodoma, kad buvo vėluojama priimti dalies užsieniečių prieglobsčio prašymus, procedūros strigo, nebuvo aiški jų tvarka. Lietuvos Raudonasis kryžius nurodo, kad dar 2021 m. pabaigoje buvo gauta pranešimų apie anksčiau į Lietuvą patekusių užsieniečių prieglobsčio prašymų priėmimą<sup>79</sup>. Žvelgiant į „Amnesty International“ ir Raudonojo kryžiaus ataskaitas, išryškėja bendras vaizdas, kad prieglobsčio prašymai buvo nagrinėjami padrikai, trūko kruopštumo, tikslumo, bylos nagrinėjamos paviršutiniškai, kai kuriuose sprendimuose buvo akivaizdžių klaidų, leidžiančių manyti, kad bylos nebuvo vertinamos individualiai ir įdėmiai. Pasitaikydavo klaidų, kai buvo nurodytos neteisingos prieglobsčio prašytojų pilietybės, o patys užsieniečiai teigė, kad duomenys, kurių pagrindu Migracijos departamentas priėmė sprendimus, nesutapo su pasakojimais, kuriuos jie pateikė apklausas. Didelė dalis užsieniečių teigė, kad buvo nepakankamai informuoti apie tai, kas yra juos atstovaujantys teisininkai, kokie migracijos pareigūnai atsakingi už jų bylas. Kai prasidėjo intensyvus, pagreitintas prieglobsčio prašymų nagrinėjimas, vasaros pabaigoje – rudens pradžioje, fiksuota, kad migrantams trūksta informacijos apie sprendimus, jiems suprantama kalba.

Viešasis administravimas egzistuoja tam, kad būtų tinkamai įgyvendinti įstatymai ir taisyklės. Tačiau itin apkraunant šią sritį, ji pasidaro pažeidžiama, mat aiškindami įstatymą, kad jį įgyvendintų, administratoriai gali netyčia priimti vertybinius sprendimus, kurie gali būti politinio pobūdžio. Kitas svarbus dalykas, viešasis administravimas natūraliai prisideda prie politikos formavimo, įvertindamas esamą politiką ir organizuodamas naujų taisyklių formavimą. Taigi instrumentalizuota migracija veikdama administracinį sektorių išryškino problemą, rodančią, kad valstybė šiuo klausimu nėra pasirengusi ekstremaliosioms situacijoms. Krizė apsunkino institucijų pareigūnų ir valstybės tarnautojų darbą, sukuriant didžiulius krūvius ir jiems priskiriant iki tol nevykdytas funkcijas. Siekiant to išvengti turėtų būti skirtas didesnis dėmesys žmogiškųjų išteklių mobilizavimo strategijai ekstremaliųjų situacijų metu. Vis dėlto, pavyzdžiui, 2023 m. balandį buvo priimti Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo pakeitimai, kuriuose įtraukta nuostata, nurodanti, kad VSAT vidaus reikalų ministro valdymo srities centrinių statutinių įstaigų vadovų prašymu padeda atlikti vidaus reikalų ministro valdymo srities statutinėms įstaigoms pavestas funkcijas. Taip pat pabrėžiama, kad VSAT pareigūnų pasitelkimo tvarką ir konkrečias užduotis nustato vidaus reikalų ministras, iš esmės taip sudaromos sąlygos, ekstremaliųjų situacijų metu, pareigūnams paskirti papildomas darbo funkcijas,

---

<sup>79</sup> Lietuvos raudonasis kryžius, 2021 m. Lietuvos raudonojo kryžiaus stebėsenos ataskaita

galimai ne visada atsižvelgiant į patiriamą darbo krūvį ar įgūdžius. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad Baltarusijos režimo sukurtos migracijos krizės apkrova administracinei sričiai ne tik apsunkino pareigūnų darbą, bet taip komplikavo ir įstatymų taikymą, dėl žmogiškųjų faktorių atsirandant spragoms jų vertinime.

### 4.3 Informacinė sritis

Kalbant apie Baltarusijos surežisuotos migrantų krizės atvejį ir jos poveikį įvairioms Lietuvos sritims, būtina įtraukti ir informacinę. Šiuo atveju galima teigti, kad ji buvo paveikta keliais aspektais – pirmiausia žurnalistų darbo sąlygų komplikavimu, taip pat dėl krizės suaktyvėjusia dezinformacija. Žiniasklaidos priemonėse informacija buvo atspindėta neobjektyviai, vyravo visuomenės panikos kurstymo elementai, migrantai dažniausiai vaizduojami neigiamame kontekste, buvo atkartojamos skambios prieš migrantus nukreiptos politikų frazės. Tuo metu prorusiški portalai pasižymėjo suaktyvėjusiai propagandiniais pranešimais. Visa tai nulėmė itin išryškėjusią visuomenės nuomonės poliarizaciją ir kur kas padidėjusį neigiamą vertinimą pabėgėlių atžvilgiu.

Lietuvos žurnalistų darbas nuo pat pirmųjų migracijos krizės dienų buvo sudėtingas, kadangi priėjimas prie informacijos – itin ribotas, o pagrindiniai šaltiniai, naudoti situacijai nušviesti, buvo valstybės institucijų, atsakingų už migracijos krizės valdymą pranešimai, politikų pasisakymai. Lietuvos žurnalistai nebuvo įleidžiami į migrantų apgyvendinimo vietas, negalėjo bendrauti su migrantais, filmuoti jų gyvenimo sąlygų. Daugiausia buvo leidžiama filmuoti aplinką lauke, už apgyvendinimo vietą juosiančios tvoros, kartais pavykdavo trumpai pakalbinti migrantus, jei šie prieidavo. Pasitaikydavo atvejų, kai į apgyvendinimo vietas išimtinėmis sąlygomis būdavo įleidžiami užsienio žurnalistai, reporteriai, pavyzdžiui iš „Associated Press“ (AP), „Reuters“, BBC, todėl Lietuvos žiniasklaidos priemonėms vaizdo medžiagą tekdavo skolintis iš užsienio kolegų.

Visa tai atsiliepė žiniasklaidos kanaluose pateikiamo turinio kokybei. Tarptautinis judėjimas „Media4Change“, atliko šalies žiniasklaidos monitoringą<sup>80</sup> ir nustatė, kad pirmąjį migracijos krizės mėnesį, publikacijose apie migrantus dominavo politikų pasisakymai – nuomonės į politikus kreiptasi net 40 proc. visų publikacijų, pasienio apsauga besirūpinantys pareigūnai cituoti 16 proc. darbų, tuo metu įvairių sričių ekspertų nuomonė dėl migrantų srautų atspindėta 3 proc. visų darbų, žmogaus teisių aktyvistų ir nevyriausybinų organizacijų atstovų – 2 proc., o prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir kitų migrantų pasisakymai atspindėti vos 1,7 proc. visų darbų. Svarbu pažymėti ir tai, kad net 32 proc. publikacijų migrantų vaizdavimo kontekstas buvo neigiamas, kai palyginti su 2020 m., toks kontekstas atspindėtas 8 proc. visų publikacijų apie migraciją.

Situacija buvo sudėtinga ir kiek vėliau. Žurnalistai į nereguliarų migrantų, patekusių į Lietuvą,

<sup>80</sup> Media4Change, „Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizė“, [media4change.co](https://www.media4change.co/lt/reactions/migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krize/), 2021 m. liepos 16 d., <https://www.media4change.co/lt/reactions/migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krize/>.

stovyklas nebuvo įleidžiami dėl COVID-19 ligos protrūkių arba įleidžiami tada, kai tose vietose buvo surengiamos valstybės institucijų, ministerijų spaudos konferencijos ar specialios išvykos žurnalistams. Rugspjūčio viduryje, migrantus pradėjus kelti iš stovyklų su palapinėmis į laikinojo apgyvendinimo vietas, pavyzdžiui, tokias kaip Medininkuose įrengtas modulinis namelių stovykla, pasikalbėti su migrantais taip pat ne visada buvo leidžiama – konkrečiai Medininkų atveju tai argumentuota tuo, kad čia apgyvendinamos pažeidžiamos grupės. Kiek lengviau bendrauti kelias savaites buvo galima tada, kai apgyvendinimo vietose darbą pradėjo mobiliosios Migracijos departamento komandos, vykdydžiusios antrines užsieniečių apklausas.

Labiausiai visuomenės informavimo priemonių darbą sunkino tai, kad buvo sudarytos itin specifinės sąlygos dirbti pasienio ruože, ypač nuo liepos įvedus ekstremaliąją situaciją, kai įprastos žurnalistų darbo pasienyje laisvės imtos riboti. Išimtiniais atvejais kartu su pasienio pareigūnais buvo galima nuvykti stebėti, kaip vyksta sienos apsaugos procedūros, vykdomas nereguliarių migrantų suėmimas, vis dėlto pradėjus taikyti apgrėžimo politiką, žurnalistams net ir šie reti atvejai apriboti. VSAT atstovai rugspjūčio 10 d. teigė, kad „kitą savaitę siūlysim mechanizmą, kaip jums apsilankyti pasienyje“<sup>81</sup>, žiniasklaidos priemonių buvo prašoma kantrybės ir pilietiško supratingumo, po to gauta informacija, kad pasienyje bus galima dirbti, kai baigsis Lietuvos pašonėje vykusios „Zapad“ pratybos, dar vėliau – kol bus priimtas nutarimas, reglamentuojantis žurnalistų darbą pasienio ruože. Dalis draudimų iš atsakingų institucijų buvo grindžiami tuo, kad reportažai, parodantys padėtį pasienyje bus išnaudojami priešišškai propagandai. Medžiaga, kuriuose užfiksuoti įvykiai pasienyje ir kurią žiniasklaida naudojo reportažams, dažniausiai buvo atsiunčiami pačių VSAT atstovų.

Rugsėjo pradžioje, nesulaukdami leidimo patekti į Lietuvos ir Baltarusijos pasienio teritoriją stebėti pasieniečių patruliavimo, jau pradėjus vykdyti apgrėžimo politiką, žiniasklaidos priemonės kreipėsi į prezidentą, premjerę, Vidaus reikalų ministeriją, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetą su reikalavimu nedelsiant sudaryti galimybes žurnalistams dirbti Valstybės sienos apsaugos zonoje. Toks reikalavimas buvo argumentuojamas tuo, kad draudimas apriboja žiniasklaidos teisę gauti ir skleisti informaciją visuomenei reikšmingais klausimais dėl migrantų grąžinimo, žmogaus teisių laikymosi, o žurnalistai neturi realių galimybių tikrinti nei Baltarusijos režimo skleidžiamos propagandos, nei Lietuvos institucijų teikiamos informacijos. Kreipimesi nurodoma: „*Matome riziką, kad dabartinė situacija ir toliau gali stiprinti nepasitikėjimo atmosferą visuomenėje tiek žiniasklaida, tiek valstybės institucijomis. Nesant galimybės žurnalistams profesionaliai atlikti savo pareigas, stiprės nepatikimos informacijos, propagandos skleidimas*“<sup>82</sup>. Po šio kreipimosi Vidaus reikalų

---

<sup>81</sup> Citata iš susirašinėjimo su VSAT atstovu. Nuo 2021 m. rugspjūčio 5 d. socialinio tinklo „Facebook“ platformoje buvo sukurtas susirašinėjimo kambarys, kuriame ministerijų ir VSAT atstovai kasdien žurnalistams teikdavo informaciją apie migrantų srautų pokyčius, įvykius stovyklose, atsakydavo į kylančius klausimus.

<sup>82</sup> Lietuvos žurnalistų sąjunga, „Lietuvos Žiniasklaida Paskelbė Kreipimąsi Dėl Žurnalistų Darbo Pasienyje“, LŽS, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d.,

ministerija pakvietė visuomenės informavimo priemonės stebėti įvykius pasienyje, tačiau su reikalavimu nepriartėti prie sienos arčiau nei vienu kilometru. Ši situacija paveikė ne tik Lietuvos, bet ir užsienio žiniasklaidos priemonių atstovus, žymi „Deutsche Welle“ (DW) fotožurnalistė Amanda Rivkin savo „Twitter“ paskyroje dar lapkritį rašė: „*pradėkite leisti kvalifikuotus Vakarų žurnalistus ir duokite jiems nuotraukas. Vakarų informavimo priemonės naudojasi Baltarusijos žiniasklaidos medžiaga, nes tai viskas, ką jie turi. Tai neteisinga, bet yra, kaip yra.*“ Žurnalistų darbo tvarka pasienio ruože, pasikeitė tik lapkričio 19 d. paskelbus tvarkos pakeitimus ir žiniasklaidos atstovams leidus prieiti prie sienos su Baltarusija iki 100 m. atstumu ir ten fiksuoti įvykius. Būtina pabrėžti, kad patekimas į šį ruožą vis tiek buvo kiek ribojamas – žiniasklaidos priemonės prieš siūsdamos savo atstovus į teritoriją, kurioje įvesta nepaprastoji padėtis turėjo informuoti VSAT ir Vidaus reikalų ministeriją. Iš esmės žurnalistai keturis mėnesius negalėjo patekti į pasienį ir visuomenei pateikti objektyvios informacijos, nes pagrindinė informacija buvo – institucijų pranešimai. Tiesa, situacija ne itin gerėjo ir vėliau. Kaip atskleidžia 2022 m. pakartotas „Media4Change“ monitoringas<sup>83</sup>, beveik 37 proc. žiniasklaidos priemonėse publikuotų darbų apie migrantus yra lakoniški pranešimai apie migrantų patekimą ir išvykimą iš Lietuvos, 18,7 proc. publikacijų, kuriose minimi migrantai, susiję su bendra Lietuvos migracijos politika, dešimtdalyje darbų buvo aprašyti migrantų sulaikymai ir nesėkmingos kelionės į kitas Europos šalis, tuo metu migrantų istorijos nesudarė nė pusės procento publikacijų, kuriose kalbama apie migrantus.

Kalbant apie Baltarusijos režimo instrumentalizuotos migracijos įtaką Lietuvos informacinei sričiai, būtina pažymėti, kad įvairios hibridinės grėsmės yra itin glaudžiai susijusios su dezinformacija, o šis atvejis nebuvo išskirtinis. Tuo metu, kol Lietuvos institucijos taikė įvairius apribojimus žurnalistų darbui pasienyje, kad jų surinkta medžiaga vėliau nebūtų išnaudojama priešiška propagandai, tai nesutrukdė Baltarusijai skleisti režimui palankių naratyvų. Viktor Denisenko kartu su „Pilietinio pasipriešinimo iniciatyva“ atliktas atvirų šaltinių tyrimas<sup>84</sup>, kuomet buvo stebimi prokremliškos informacijos šaltiniai tokie kaip „Sputnik Lietuva“ ir „Baltnews“, nustatė pagrindinius naratyvus susijusius su migracijos krize Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje. Išanalizavę 243 publikacijas nuo 2021 m. rugpjūčio iki lapkričio mėn. pastebėta, kad pagrindiniai pasakojimų naratyvai gali būti suskirstyti į tris tipus: socialinius, humanitarinius ir politinius.

Kaip nurodo V. Denisenko, socialiniai naratyvai daugiausiai nukreipti į Lietuvos vidaus auditoriją. Šiuose naratyvuose išskiriami trys pagrindiniai subnaratyvai: migrantai daro didelį

---

[http://www.lzs.lt/lt/naujienos/nuomoniui\\_barometras/lietuvas\\_ziniasklaida\\_paskelbe\\_kreipimasi\\_del\\_zurnalistu\\_darbo\\_pasienyje.html](http://www.lzs.lt/lt/naujienos/nuomoniui_barometras/lietuvas_ziniasklaida_paskelbe_kreipimasi_del_zurnalistu_darbo_pasienyje.html).

<sup>83</sup> Media4Change, „Metai po „Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizės“. Kas pasikeitė?“, Media4Change.co, 2022 m. rugpjūčio 15 d., <https://www.media4change.co/lt/reactions/metai-po-migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krizes-kas-pasikeite/>.

<sup>84</sup> Viktor Denisenko, „Elements of information warfare during migration crisis on Belarus-EU border“, Civic Resilience Initiative, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., [https://cri.lt/wp-content/uploads/2022/03/CRI\\_tyrimas.pdf](https://cri.lt/wp-content/uploads/2022/03/CRI_tyrimas.pdf).

spaudimą Lietuvos ekonomikai; pinigai, kuriuos valstybė išleidžia migrantams, geriau būtų skiriami šalies piliečių poreikių tenkinimui; žmonės bijo migrantų ir yra nepatenkinti jų apgyvendinimu kaimynystėje. Humanitarinis naratyvas daugiausiai buvo sutelktas į manipuliaciją žmogaus teisių tema pabrėžiant, kad Lietuvos pareigūnai su migrantais elgiasi nežmoniškai, nereguliarūs migrantai miršta pasienyje, nes pareigūnai nesuteikia būtinios pagalbos, prieš juos naudojami fašistiniai metodai, o elgesys apskritai neatitinka ES vertybių. Paskutinė naratyvų grupė įvardijama kaip politinė – čia daugiausiai pasikartojantys subnaratyvai susiję su tuo, kas turėtų prisiimti atsakomybę už migrantų krizę. Šiuo atveju propagandiniuose pranešimuose vyravo kaltės perkėlimas iš Baltarusijos į Lietuvą taip pat kitas Vakarų valstybes. Smerktas sprendimas pasienyje statyti fizinį barjerą, taip pat teigta, kad krizinę situaciją galima išspręsti tik derybomis su Baltarusija. Taigi V. Denisenko ir „Pilietinio pasipriešinimo iniciatyva“ tyrimas parodė, kad prokremliškos informavimo priemonėse pasirodantys pranešimai apie migrantų krizę ir juose išryškinti naratyvai daugiausiai nukreipti į Lietuvą (taip pat ir Lenkiją). Pagrindinis tokių naratyvų tikslas – diskredituoti tiek pareigūnų darbą, tiek valdžios priimamus sprendimus dėl migrantų krizės valdymo, pabrėžiant nedemokratinę praktiką, pavyzdžiui, žmogaus teisių pažeidimus, tarptautinės teisės nesilaikymą. Dažnai šiuose pasakojimuose, kaip nurodo V. Denisenko, naudotas propagandos metodas, vadinamas „veidrodiniu vaizdu“ – Lietuva buvo kaltinama tuo, dėl ko pati kaltino Baltarusiją. Tokia dezinformacija aktyviai veikė visą informacinį lauką. Žurnalistų etikos inspektoriaus 2021 m. veiklos ataskaitoje taip pat pabrėžiama, kad Baltarusijos režimas kryptingai kaltino Lietuvą ir Lenkiją žiauriu elgesiu su migrantais, o Lietuvos kaltinimai Baltarusijai dėl vykdomo hibridinio karo yra „absurdiški“, plėtoti Lietuvos kaip šios „problemos kaltininkės“, „žlugusios valstybės“ naratyvai <sup>85</sup>.

Tokia priešiško režimo propaganda be abejonės pasiekė ir socialinius tinklus, tiek atvirose, tiek uždaroje įvairių socialinių tinklų grupėse, komentaruose po įrašais buvo galima stebėti anksčiau išvardytų naratyvų plitimą. Humanitariniai naratyvai, kuriuose būtų pabrėžiamas žiaurus pareigūnų elgesys su neteisėtai į Lietuvą bandančiais patekti migrantais socialiniuose tinkluose nebuvo tokie populiarūs. Daugiausia dėmesio skirta socialinių ir politinių naratyvų, palankių Lukašenkos režimui skleidimui. Kaip rodo V. Denisenko tyrimas, pagrindiniai socialiniame tinkle „Facebook“ dominavę naratyvai buvo susiję su kaltinimais Lietuvai dėl migrantų krizės bei užsienio reikalų ministrui Gabrieliui Landsbergiui dėl asmeninio indelio sugadinus Lietuvos santykius su Baltarusija. Kiti politiniai subnaratyvai teigia, kad migrantų krizė yra naudinga Lietuvai, nes taip bandoma įsisavinti ES lėšas. Pranešimai, komentarai susiję su socialiniais subnaratyvais pabrėžė migrantus kaip grėsmę Lietuvos kultūrai ir visuomenei, taip pat išryškino juos kaip tinginius ar nusikaltėlius, o Lietuvą kaltino nesirūpinimu savais piliečiais. Socialiniai tinklai išnaudoti ir šamoklo teorijoms, tokioms,

---

<sup>85</sup> Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, „Žurnalistų etikos inspektoriaus 2021 metų veiklos ataskaita ir analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtos gairės“.



kaip: „migracijos krizė yra tik pretekstas valdyti žmones Lietuvoje“ ar „migracijos krizė yra baltosios rasės naikinimo plano dalis“, skleisti.

Per pirmuosius migrantų krizės mėnesius atsiradusi tam tikra žinių ir krizės nušvietimo spraga tapo puikia terpe Baltarusijos režimo propagandiniams naratyvams skleisti. Jis galimai padarė ir neigiamą įtaką visuomenės nuomonei apie pabėgėlius Lietuvoje. Nevyriausybinių organizacijos „Diversity Development Group“, Lietuvos socialinių mokslų centro ir „Media4Change“ atliktos stebėsenos rezultatai <sup>86</sup> parodė, kad palyginti su 2020 m. šalies gyventojų socialinė distancija pabėgėlių atžvilgiu ženkliai išaugo: 47 proc. apklaustųjų nurodė, kad nenorėtų su pabėgėliais gyventi kaimynystėje (2020 m. – 27 proc. respondentų), 48 proc. teigė, kad nenorėtų pabėgėliams išnuomoti būsto (2020 m. – 27 proc.). Taip pat išaugo Lietuvos gyventojų, manančių, kad pabėgėlių įtaka visuomenei ir valstybei yra labiau neigiama nei teigiama, 85 proc. respondentų sutiko su teiginiu, kad pabėgėliai gali padidinti nusikalstamumo lygį Lietuvoje, 82 proc. – kad jie gali sukelti socialinius neramumus.

Šie ir anksčiau šiame poskyryje nurodyti duomenys bei pavyzdžiai aiškiai siejasi su politine ir socialine sritimis, kurios, remiantis atliktos analizės duomenimis, taip pat galima įvardyti kaip paveiktas instrumentalizuotos migracijos. Socialinė sritis – buvo paveikta atsižvelgiant į neigiama linkme pakitusį nereguliarių migrantų, pabėgėlių, vertinimą Lietuvoje. Tuo metu politinei sričiai buvo priskirti politikų neigiamų nuostatų formavimo apie nereguliuojamus migrantus atvejais. Abejais atvejais, kaip ir minėta skyriaus pradžioje, itin persidengia su informacine sritimi. Pirmiausia dėl to, kad visuomenės informavimo priemonėse vyravusiose publikacijose, kuriose neteisėtai į Lietuvą patekę migrantai dažnai buvo vaizduoti neigiamame kontekste, manytina, darė didelę įtaką visuomenės nuostatų kitimui migrantų atžvilgiu. Kalbant apie politinę sritį ir konkrečiai politikus, įvairios žiniasklaidos stebėsenos rodo, kad dažniausiai migracijos krizės tema buvo kalbinami politikai, pasienio pareigūnai ar kitų su migracijos valdymu susijusių institucijų atstovai. Neretai politikai aštriai pasisakydavo nereguliarių migrantų atžvilgiu, tad skambūs pasakymai plačiai atsispindėdavo ir žiniasklaidos priemonėse. Taigi buvo sudaryta terpė negatyviai politikų komunikacijai, kuri, kaip buvo galima stebėti viešojoje erdvėje, lėmė tam tikrą nuomonių poliarizaciją ir tarp politikų, ir visuomenėje. Visos šios trys sritys: informacinė, socialinė ir politinė, turi tamprų tarpusavio ryšį, kuris veikia abipusiai. Kaip minėta šio skyriaus pradžioje, atlikus analizę ir stebint bendras šių trijų sričių tendencijas, manytina būtent informacija pateikiama Lietuvos žiniasklaidos priemonėse ir jų sukurta terpė neigiamų nuostatų apie migrantus skleidimui nulėmė pakopinį efektą socialiniam ir politiniam laukui. Tuo metu žiniasklaidos pateikiamos informacijos kokybę iš dalies lėmė valstybės

---

<sup>86</sup> Diversity Development Group ir kt. „Pristatyti 2021 m. Atliktų Visuomenės Nuostatų Tyrimo Ir Žiniasklaidos Stebėsenos Rezultatai“, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., <https://www.diversitygroup.lt/2021/11/16/pristatyti-2021-m-atliktu-visuomenes-nuostatu-tyrimo-ir-ziniasklaidos-stebesenos-rezultatai/>.

institucijų apribojimai žurnalistų darbo tvarkai.

## IŠVADOS

1. Hibridinės grėsmės jau ilgą laiką yra aptarinėjamos akademikų darbuose, o po Krymo aneksijos 2014 m. tai tapo vienu iš pagrindinių diskusijų objektų tarptautinių santykių disciplinoje. Nors egzistuoja bendras sutarimas, kad hibridinių grėsmių keliami iššūkiai yra vienas svarbiausių saugumo darbotvarkės klausimų, iki šiol vyksta diskusijos, kas ir kodėl laikytina hibridinėmis grėsmėmis, o kas peržengia šią ribą ir patenka į hibridinio karo kategoriją. Tai rodo šios sąvokos problematiką. Analizuojant mokslinę literatūrą darytina išvada, kad hibridinių grėsmių ir hibridinio karo sąvokos negali būti vartojamos kaip sinonimai. Esminis skirtumas, atsiskleidžiantis literatūroje, yra tai, kad hibridinės grėsmės, skirtingai nei hibridinis karas, neturi smurtinio elemento – tai yra plataus spektro nesmurtinių priemonių derinys, nukreiptas į valstybėje / visuomenėje egzistuojančius pažeidžiamumus.

2. 2021 m. vasarą išaugus nereguliarių migrantų srautams per Baltarusiją į Lietuvą, metų pabaigoje buvo fiksuojama, kad tokių asmenų šalyje skaičius siekė daugiau nei 4 tūkst. Nereguliarių migrantų srautas buvo labai mišrus – fiksuota, kad prieglobsčio prašytojai atvyko iš įvairių trečiųjų šalių, o daugiausiai iš Irako, Afganistano. Nemažą dalį šių trečiųjų šalių piliečių, neteisėtai kirtusių Lietuvos sieną su Baltarusija, sudarė pažeidžiamų grupių asmenys – moterys, vaikai. Susidurdama su netikėtais iššūkiais, Lietuva, pabrėždama susidariusią situaciją, kaip Baltarusijos vykdomą hibridinį karą, bei grėsmę šalies nacionaliniam saugumui, ėmėsi priemonių krizei valdyti. Remiantis Baltarusijos režimo sukeltos migracijos krizės poveikio Lietuvai analize, identifikuotos šios, labiausiai paveiktos šalies sritys: 1) *Teisinė*; 2) *Informacinė*; 3) *Administracinė*. Dar dvi sritys – *socialinė* ir *politinė*, laikytina, patyrė antrinę migracijos krizės nulemtą poveikį.

3. Pagarba tarptautinei teisei yra Lietuvos konstitucinė tradicija, Lietuva yra ratifikavusi Jungtinių Tautų konvenciją dėl pabėgėlių statuso, o kaip ES narė Lietuva privalo laikytis ES teisėje įtvirtintų standartų dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo ir tarptautinės apsaugos suteikimo. Nepaisant šių įsipareigojimų, instrumentalizuota migracija, kaip hibridinė grėsmė, parodė, kad būtent teisės sritis Lietuvoje buvo labiausiai pažeidžiama. Siekiant kovoti su migracijos srautais buvo priimti sprendimai dėl *de facto* nereguliarių migrantų sulaikymo, apribotos galimybės pateikti prieglobsčio prašymą (leista prašyti prieglobsčio tik pasienio punktuose ir diplomatinėse atstovybėse), taip pat 2021 m. rugpjūtį pradėta taikyti apgrėžimo politika pasienyje. Analizuoti šaltiniai rodo, kad Lietuva dėl priimtų teisinių pakeitimų susidūrė su įvairių žmogaus teisių pažeidimais, nebuvo išlaikyti pagal tarptautinę teisę prieglobsčio prašytojams taikytini priėmimo sąlygų standartai.

4. Neteisėti Baltarusijos režimo veiksmai neturėtų sukelti nukentėjusių valstybių neteisėtų veiksmų, nes tai daro neigiamą įtaką tarptautinei, viršnacionalinei teisinei tvarkai, kuri yra viena iš Lietuvos teisinės sistemos ir apskritai nacionalinio saugumo pagrindų. Svarbu pabrėžti, kad

tokie veiksmai silpnina šalis, o šiuo atveju ir Lietuvą, kaip demokratinę teisinę valstybę. Tai taip pat jaučiamas neigiamas poveikis Lietuvos tarptautinei reputacijai, kurį daro, be kita ko, pralaimėtos bylos tarptautiniuose teismuose, JT ir ES institucijų kritika.

5. Dalis užsieniečių priėmimo sąlygų pažeidimų gali būti siejami ir su didele apkrova administracinei sričiai, o tiksliau – VSAT ir Migracijos departamentui. Staiga išaugęs krūvis Migracijos departamentui lėmė iššūkius įprastinei departamento veiklai. Bendrai institucijoms trūko žmogiškųjų išteklių, pareigūnams buvo priskiriamos jų darbe neįprastos funkcijos, visa tai iš esmės rodo ir nepakankamai tinkamą Lietuvos pasiruošimą valdyti ekstremalias situacijas.

6. Poveikis Lietuvos informacinei sričiai pasireiškė keliais aspektais – pradedant žurnalistų darbo tvarkos pasienyje komplikuoatumu ir ribotos informacijos priėjimu, baigiant į Lietuvos visuomenę nutaikyta prokremliška propaganda, kurios naratyvai buvo itin palankūs Baltarusijos režimui. Visuomenės informavimo priemonėse vyravo publikacijos, kuriose nereguliarūs migrantai dažnai vaizduoti neigiamame kontekste, taip pat buvo sudaryta tam tikra terpė negatyviai politikų komunikacijai migrantų atžvilgiu. Manytina, kad žiniasklaida dėl šių priežasčių buvo reikšmingas veiksnys, nulėmęs Lietuvos visuomenės nuostatų pokyčius apie pabėgėlius.

7. Ribojimai žiniasklaidos priemonėms rinkti informaciją gali turėti tam tikrą reputacinę žalą, nes esant informacijos prieinamumo trūkumui, gali būti remiamasi Baltarusijos režimo skleidžiama informacija, kurios teisingumą patikrinti sudėtinga. Ribojant prieigą prie dalies informacijos sudėtinga patikrinti ne tik Baltarusijos, bet ir Lietuvos institucijų pateiktą informaciją. Tokiu atveju viešinama informacija gali būti netiksli, atsirasti šališkumo problematika, o bendra situacija – skatinti visuomenės nepasitikėjimą žiniasklaida ir viešosiomis institucijomis.

## **Rekomendacijos**

Vertinant visą 2021 m. prasidėjusios migracijos krizės kontekstą manytina, kad ateityje reikėtų prioretizuoti pasiruošimą ekstremalioms situacijoms, atsižvelgti į tarptautinę kritiką dėl teisės aktų pakeitimų, galimai prieštaraujančių tarptautinės teisės įsipareigojimams, taip pat numatyti efektyvesnę viešosios komunikacijos strategiją. Remiantis atlikta šaltinių analize, toliau pateikiami bendrieji siūlymai Lietuvos institucijoms:

1. Ekstremaliųjų situacijų metu prioretizuoti tarptautinių įsipareigojimų laikymąsi ir atsižvelgti į tarptautinių institucijų kritiką priimamiems sprendimams, ypač jei tai susiję su žmogaus teisių užtikrinimo klausimais;
2. Pabėgėlių apsaugą užtikrinti ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, todėl siūloma peržvelgti Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymą, įsitikinant, kad asmenims bus užtikrinta galimybė

patekti į šalies teritoriją ir teisė prašyti prieglobsčio, o esant poreikiui priimti atitinkamus įstatymo pakeitimus.

3. Skirti daugiau dėmesio dialogui su ES dėl bendrų priemonių, kurios padėtų užtikrinti veiksmingus nereguliarių migrantų grąžinimus į kilmės šalis (pvz., readmisijos susitarimai);

4. Parengti efektyvaus žmogiškųjų išteklių mobilizavimo strategiją, siekiant išvengti staigios apkrovos administracinei šalies sričiai priskiriant valstybės tarnautojams ir pareigūnams jiems neįprastas darbo funkcijas;

5. Ekstremaliųjų situacijų metu prioretizuoti viešąją komunikaciją, atsižvelgiant, į informacijos jautrumą ir galimą jos įtaką visuomenės nuomonei bei nuostatų formavimuisi.

6. Ekstremaliųjų situacijų metu žiniasklaidos priemonėms užtikrinti darbo sąlygas, neapribojant prieigos gauti informacijos svarbiais visuomenei klausimais, susijusiais su krizine situacija.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. „Atsparumas hibridinėms grėsmėms“, Lietuvos Respublikos Krašto Apsaugos Ministerija, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://kam.lt/atsparumas-hibridinems-gresmems/>
2. „Chronologija. ES ribojamosios priemonės Baltarusijai“, Europos Vadovų Taryba, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/>
3. „Countering Hybrid Warfare (Multinational Capability Development Campaign)“, NUPI, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., <https://www.nupi.no/en/projects-centers/countering-hybrid-warfare-multinational-capability-development-campaign>.
4. „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusių su baudžiamąja atsakomybe už genocidą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2014, <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta18/content>.
5. „Konvencija dėl pabėgėlių statuso“, Teisės aktų registras, 1951, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581>
6. „Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Teisės aktų registras, 2004, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>
7. „Tarybos direktyva 2003/09/EB“, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0009&from=LT>
8. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, Teisės aktų registras, 1948, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>
9. „XIV-816 Lietuvos Respublikos Įstatymo „Dėl Užsieniečių Teisinės Padėties“ Nr. IX-2206 2, 3, 5, 26, 32, 40...“, Teisės aktų registras, 2021, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c67c9f5266e611ecb2fe9975f8a9e52e>.
10. Andriukaiytė M., „Šimonytė apie Lukašenkos grasinimus: tai neprognozuojamas režimas, galima tikėtis bet ko“, LRT, 2021 m. gegužės 26 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1418331/simonyte-apie-lukasenkos-grasinimus-tai-neprognozuojamas-rezimas-galima-tiketis-bet-ko>.
11. Associated Press, „OSCE Observers Told to Leave Belarus over Election Fraud Claims“, The Guardian, 2010 m. gruodžio 31 d., <https://www.theguardian.com/world/2010/dec/31/osce-leave-belarus-election-fraud-claims>.
12. Babbie E., *The Practice of Social Research*, 14th ed. (Cengage Learning, 2016).

13. Bajarūnas E. ir Keršanskas V., „Hibridinės grėsmės: turinio, keliamų iššūkių ir priemonių įveikti jas analizė“ *Lietuvos metinė strateginė apžvalga* (2018), 127–72, <https://doi.org/10.47459/lmsa.2018.16.5>.
14. Balcaen P., Du Bois C., ir Buts C., „A Game-Theoretic Analysis of Hybrid Threats“, *Defence and Peace Economics* 33, no. 1 (2022): 26–41, <https://doi.org/10.1080/10242694.2021.1875289>.
15. Balkūnas V., „Lietuviai neįleidžia, baltarusiai nebeleidžia grįžti: migrantų filmuoti vaizdai iš „niekieno žemės“, 2021 m. rugpjūčio 12 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuviai-neileidzia-baltarusiai-nebeleidzia-grizti-migrantu-filmuoti-vaizdai-is-niekeno-zemes-55-1547908>
16. Bondern S., „Belarus is New Weapon in Putin’s Hybrid Warfare Arsenal“, Chatham House, 2021 m. rugpjūčio 18 d., <https://www.chathamhouse.org/2021/08/belarus-new-weapon-putins-hybrid-warfare-arsenal>
17. BNS ir kt., „Baltarusijos Opozicijos Kandidatė S. Cichanouskaja Apskundė Prezidento Rinkimų Rezultatus“ *lrytas.lt*, 2020 m. rugpjūčio 18 d., <https://www.lrytas.lt/pasaulis/ivykiai/2020/08/12/news/baltarusijos-opozicijos-kandidate-s-cichanouskaja-apskunde-prezidento-rinkimu-rezultatus-15943894>.
18. Costa R., „Hybrid Threats in the Context of European Security“, 2021.
19. Council of Europe, „Lithuania: human rights should be at the centre of the parliamentary debate on migration and asylum“, *coe.int*, žiūrėta 2023 m. balandžio 29 d., <https://www.coe.int/es/web/commissioner/-/lithuania-human-rights-should-be-at-the-centre-of-the-parliamentary-debate-on-migration-and-asylum>.
20. Denisenko V., „Elements of information warfare during migration crisis on Belarus-EU border“, Civic Resilience Initiative, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d., [https://cri.lt/wp-content/uploads/2022/03/CRI\\_tyrimas.pdf](https://cri.lt/wp-content/uploads/2022/03/CRI_tyrimas.pdf).
21. Deutsche Welle, „Lukashenko wins Belarus presidential vote — exit poll“, DW, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://www.dw.com/en/lukashenko-wins-belarus-presidential-vote-according-to-official-exit-poll/a-54500994>.
22. Deutsche Welle, „Голос’ Опубликовал Итоговый Отчет о Выборах в Беларуси“, DW, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://www.dw.com/ru/golos-opublikoval-itogovyj-otchet-o-vyborah-v-belarusi/a-54639938>.
23. Diesen S., „Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt“, (Forsvarets forskningsinstitut, 2018), 14-16.
24. Diversity Development Group ir kt. „Pristatyti 2021 m. Atliktų Visuomenės Nuostatų Tyrimo Ir Žiniasklaidos Stebėsenos Rezultatai“, žiūrėta 2023 m. balandžio 26 d.,

- <https://www.diversitygroup.lt/2021/11/16/pristatyti-2021-m-atliktu-visuomenes-nuostatu-tyrimo-ir-ziniasklaidos-stebesenos-rezultatai/>.
25. Dunlap Ch. J., „*Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts*“, (2001).
  26. European Commission, „Von Der Leyen on Belarus: The EU has the will, the unity and the resolve to face this crisis“ europa.eu, 2021 m. lapkričio 23 d., [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC\\_21\\_6254](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_21_6254).
  27. European Council, „EU Imposes Sanctions on Belarusian Economy“, europa.eu, 2021 m. birželio 24 d., 2023, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/24/eu-imposes-sanctions-on-belarusian-economy/>.
  28. European Parliament, „Understanding Hybrid Threats“ (2015).
  29. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, „2022 m. birželio 30 d. ESTT sprendimas“.
  30. Fakhry A. ir kt., „Migration Instrumentalization: A Taxonomy for an Efficient Response“, (Hybrid CoE, 2022), 10.
  31. Giannopoulos G. ir Smith H., „*The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model*“ (Ispra: European Commission, 2020), 4.
  32. Greenhill K. M., „Weapons of Mass Migration: Forced Displacement as an Instrument of Coercion“, *Strategic Insights*, v. 9, Issue 1 (2010), 117.
  33. Hoffman F. G., „Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars“ (Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007), 17-61.
  34. Hoffman F. G., „On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats“, War on the Rocks, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>.
  35. Koreivaitė I., „Ieva Koreivaitė. Kas vėl vyksta ES pasienyje? Pabėgėlių krizė tęsiasi“, LRT, 2020 m. kovo 16 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1151970/ieva-koreivaite-kas-vel-vyksta-es-pasienyje-pabegeliu-krize-tesiasi>.
  36. Kuckartz U. ir Radiker S., *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA* (Cham: Springer Nature, 2019), 7.
  37. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, „Krašto apsaugos ministro 2021-2024 m. gairės“, (2021), 18-19
  38. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, *Ataskaita dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose*, 2021, [https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3\\_2021-10-07.pdf](https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3_2021-10-07.pdf)



39. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, *Ataskaita dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose*, 2021
40. Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo departamentas, „Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2022“, 25-29
41. Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo Departamentas, „Grėsmių Nacionaliniam Saugumui Vertinimas 2022“, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., [https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2022/04/LT-el-\\_pdf](https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2022/04/LT-el-_pdf).
42. Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo Departamentas, „Grėsmių Nacionaliniam Saugumui Vertinimas 2023“, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., 2023, <https://www.vsd.lt/ataskaitos/gresmiu-nacionaliniam-saugumui-vertinimas-2023/>.
43. Lietuvos Respublikos Valstybės Saugumo Departamentas, „Grėsmių Nacionaliniam Saugumui Vertinimas 2022“.
44. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1503 „Dėl Valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ pakeitimo“, Teisės aktų registras, 2021, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/44f9e064f10111eb866fe2e083228059?jfwid=9m7r6fvru>
45. Lietuvos žurnalistų sąjunga, „Lietuvos Žiniasklaida Paskelbė Kreipimąsi Dėl Žurnalistų Darbo Pasienyje“, LŽS, žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., [http://www.lzs.lt/lt/naujienos/nuomoni\\_barometras/lietuvos\\_ziniasklaida\\_paskelbe\\_kreipi\\_masi\\_del\\_zurnalistu\\_darbo\\_pasienyje.html](http://www.lzs.lt/lt/naujienos/nuomoni_barometras/lietuvos_ziniasklaida_paskelbe_kreipi_masi_del_zurnalistu_darbo_pasienyje.html).
46. Lubinski P., „Hybrid Warfare or Hybrid Threat – The Weaponization of Migration as an Example of the Use of Lawfare – Case Study of Poland“, *Polish Political Science Yearbook*, 51. (2022), 43-55, <https://doi.org/10.15804/ppsy202208>
47. Media4Change, „Metai po „Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizės“. Kas pasikeitė?“, Media4Change.co, 2022 m. rugpjūčio 15 d., <https://www.media4change.co/lt/reactions/metai-po-migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krizes-kas-pasikeite/>.
48. Media4Change, „Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizė“, media4change.co, 2021 m. liepos 16 d., <https://www.media4change.co/lt/reactions/migrantu-vaizdavimo-ziniasklaidoje-krize/>.
49. Meilutis M., „Migrantų krizė: atostogų atisakę pasieniečiai šaukiasi buvusių kolegų pagalbos“, 15min, 2021 m. liepos 22 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/migrantu-krize-atostogu-atsisake-pasienieciai-saukiasi-buvusiu-kolegu-pagalbos-56-1538440>

50. Monghan S., „Countering Hybrid Warfare: So What for the Future Joint Force?“, *Prism* 8, no. 2 (2019): 82–99.
51. Munoz Mosquera A. B., ir Bachmann S., „Lawfare in Hybrid Wars: The 21st Century Warfare“, *Journal of International Humanitarian Legal Studies* 7, no. 1 (2016): 63–87, <https://doi.org/10.1163/18781527-00701008>.
52. Murphy M. N. ir Schaub G., „The Baltic: Grey-Zone Threats on NATO’s Northern Flank“, Center for International Maritime Security, 2017 m. kovo 29 d., <https://cimsec.org/baltic-grey-zone-threats-natos-northern-flank/>.
53. NATO, „NATO’s Response to Hybrid Threats“, NATO, žiūrėta 2023 m. kovo 28 d., [https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics\\_156338.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm).
54. Parliamentary Assembly, „Lithuania: Rapporteur on Pushbacks Expresses Grave Concerns about the Legality of Amendments to New Border Protection Law“, *coe.int*, žiūrėta 2023 m. balandžio 29 d., <https://pace.coe.int/en/news/9071/lithuania-rapporteur-on-pushbacks-expresses-grave-concerns-about-the-legality-of-amendments-to-new-border-protection-law>.
55. Schoemaker H., „Allegations of Russian Weaponized Migration Against the EU“, *Militaire Spectator*, 2019 m. liepos 26 d., <https://www.militairespectator.nl/thema/internationale-veiligheidspolitiek/artikel/allegations-russian-weaponized-migration-against-eu>
56. Sky News, „Belarus: EU Imposes Sanctions as Lukashenko Orders Police to Clear the Streets“, *Sky News*, žiūrėta 2023 m. balandžio 3 d., <https://news.sky.com/story/eu-threatens-belarus-sanctions-as-it-rejects-election-result-12052472>.
57. Smith H., *Countering Hybrid Threats*, NATO and the EU, (NATO Defense College, 2019), 16-17, <https://www.jstor.org/stable/resrep19964.7>.
58. The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, „Hybrid Threats as a Concept“, *Hybrid CoE*, žiūrėta 2023 m. gegužės 15 d., <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>
59. The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, „Hybrid Threats as a Concept“.
60. UNHCR pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekto (Nr. 21-29207), žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=615c360c4>
61. UNHCR teisinės pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų ir papildymo (Nr. XIV-506), žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d., <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=611b71714><sup>1</sup> Europos Sąjunga, *Teisė*

- pasinauoti prieglobsčio procedūra. Svarbi informacija.* (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2016).
62. UNHCR, „JT pabėgėlių agentūros (UNHCR) pranešimas dėl Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo pakeitimų“, UNHCR Lietuva, 2023 m. balandžio 28 d., <https://www.unhcr.org/neu/lt/98701-jt-pabegeliu-agenturos-unhcr-pranesimas-del-valstybes-sienos-ir-jos-apsaugos-istatymo-pakeitimu.html>.
  63. United Nations High Commissioner for Refugees, „The 1951 Refugee Convention“, UNHCR, žiūrėta 2023 m. kovo 31 d., <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html>.
  64. Wanless A., „What’s Working and What Isn’t in Researching Influence Operations?“, Lawfare, 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lawfareblog.com/whats-working-and-what-isnt-researching-influence-operations>.
  65. Weissmann M., et al., *Hybrid Warfare: Security and Asymmetric Conflict in International Relations*, (London: I.B. Tauris, 2021), 63-67.
  66. Wigell M., „Hybrid Interference as a Wedge Strategy: A Theory of External Interference in Liberal Democracy“, *International Affairs* 95. (2019), 255, <https://doi.org/10.1093/ia/iiz018>.
  67. Wither J. K., „Making Sense of Hybrid Warfare“ *Connections* 15, no. 2 (2016): 73–87.
  68. Žalimas D., „Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės vaidmuo plėtojant oficialiąją konstitucinę doktriną“, *Šiuolaikinės konstitucinės justicijos tendencijos: nacionalinės ir tarptautinės teisės santykis*. (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2014).
  69. Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba, „Žurnalistų etikos inspektoriatas 2021 metų veiklos ataskaita ir analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“.

## PRIEDAI

### Priedas nr. 1

Code System	Frequency
Code System	166
<b>1. TEISINĖ SRITIS</b>	<b>4</b>
<b>Pažeidžia tarptautinę ir ES teisę</b>	<b>16</b>
Pažeidžia migrantų ir pabėgėlių teises	4
<i>Galimybės prašyti prieglobsčio nesuteikimas</i>	15
<i>Judėjimo laisvės apribojimas/sulaikymas</i>	23
<i>Apgręžimo politika</i>	18
<b>2. INFORMACINĖ SRITIS</b>	<b>2</b>
<b>Sunkumai informuojant visuomenę ir gaunant informaciją</b>	<b>4</b>
<b>Žiniasklaidos turinio problematika</b>	<b>2</b>
<i>Neigiamos nuomonės apie migrantus formavimas</i>	6
<i>Vyrauja politikų ir VSAT pareigūnų nuomonė</i>	3
<b>Dezinformacija</b>	<b>1</b>
Socialiniai tinklai	1
<i>Humanitariniai naratyvai</i>	1
<i>Politiniai naratyvai</i>	4
<i>Socialiniai naratyvai</i>	3
<i>Sąmokslų teorijos</i>	3
Prokremliška Lietuvos žiniasklaida	1
<i>Politiniai naratyvai</i>	6
<i>Humanitariniai naratyvai</i>	5
<i>Socialiniai naratyvai</i>	3
Lukašenkos ir Kremliaus režimų informacijos kanalai	1
<i>Politiniai naratyvai</i>	1
<i>Humanitariniai naratyvai</i>	1
<i>Socialiniai naratyvai</i>	1
<b>3. ADMINISTRACINĖ SRITIS</b>	<b>2</b>
<b>Krūvis Migracijos departamentui</b>	<b>9</b>
Stringančios ir nekokybiškos procedūros	10
<b>Krūvis VSAT</b>	<b>4</b>
Papildomų arba neįprastų funkcijų priskyrimas institucijoms	4
<b>4. VISUOMENĖ/SOCIALINĖ SRITIS</b>	<b>0</b>

<b>Neigiamas migrantų vertinimas</b>	4
Dėl viešojoje erdvėje vyraujančio neigiamo naratyvo	2
<b>5. POLITINĖ SRITIS</b>	0
<b>Formuoja neigiamą nuomonę apie migrantus</b>	2

*Priedas nr. 2*

**Analizuotų dokumentų sąrašas**

1. „2021 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus metinė stebėsenos ataskaita“, 2022
2. „2022 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus metinė stebėsenos ataskaita“, 2022
3. „Amnesty International“ ataskaita „Lithuania: forced out or locked up – Refugees and migrants abused and abandoned“, 2022
4. „Diversity Development group“ ir kt. Lietuvos gyventojų nuostatų etninių ir religinių grupių atžvilgiu tyrimo bei žiniasklaidos stebėsenos rezultatai, 2021
5. „Media4Change“ stebėsenos ataskaita „Metai po „Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizės“. Kas pasikeitė?“, 2022
6. „Media4Change“ stebėsenos ataskaita „Migrantų vaizdavimo žiniasklaidoje krizė“, 2021
7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. birželio 30 d. sprendimas
8. Gydytojai be sienų, „People detained in Lithuania are experiencing abuse, violence and mental health distress“, 2022
9. JT Pabėgėlių agentūra (UNHCR) „Pripažindamas ypatingą padėtį Lietuvoje, UNHCR reiškia susirūpinimą dėl teisėkūros sprendimų ir apgyvendinimo sąlygų“, 2021
10. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos „2022 m. žmogaus teisių stebėsenos ataskaita“, 2023
11. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“, 2021
12. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita „Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kybartų užsieniečių registracijos centre“, 2022
13. Lietuvos žurnalistų sąjunga, „Lietuvos žiniasklaida paskelbė kreipimąsi dėl žurnalistų darbo pasienyje“, 2021
14. UNHCR pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl užsieniečių teisinės padėties" pakeitimų projekto (Nr. 21-29207); 2021

15. UNHCR pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekto (Nr. XIVP-2385)<sup>1</sup> ir Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo pakeitimų projekto (Nr. XIVP-2383)<sup>2</sup>, 2023
16. UNHCR teisinės pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl užsieniečių teisinės padėties" pakeitimų ir papildymo (Nr. XIV-506), 2021
17. Vidaus reikalų ministerija, „Keičiama žurnalistų tvarka pasienio ruože“, 2021
18. Viktor Denisenko, „Pilietinio pasipriešinimo iniciatyvos“ tyrimas „Elements of information warfare during migration crisis on Belarus-EU border 2021“, 2021